

Dataportaal arbeidsmarkt en economie in de grensregio's

Toepassingsmogelijkheden voor de Städteregion Aachen-Zuid-Limburg:

Kansen herkennen en benutten

Harry Bierings en Johan van der Valk¹

Zuid-Limburg

Städteregion Aachen

Mei 2020

¹ Opgesteld namens een vertegenwoordiging van diverse stakeholders in de regio, zoals Parkstad, gemeente Aken, provincie Limburg en (grensoverschrijdende) arbeidsbemiddeling

1. INLEIDING

Vrij verkeer van kapitaal, goederen, diensten en personen is sinds 1993 een kenmerk van de interne Europese markt (Europese Akte). De facto staan echter tal van belemmeringen een vrije grensoverschrijdende samenwerking, interactie en mobiliteit in de weg. In dit verband past een verwijzing naar (Bovens, Holthoff-Pförtner, 2018) waarin de Commissaris van de Koning in de provincie Limburg en de Minister voor Bonds- en Europese zaken en Internationaal van Noordrijn-Westfalen, het verzoek invullen van de Minister-Presidenten Rutte en Laschet om te verkennen hoe de grensoverschrijdende samenwerking tussen Nederland en Noordrijn-Westfalen het best georganiseerd kan worden. Hierin wordt gesteld: “Wij willen meer Europa waarin we grenshindernissen afbouwen en verbindingen versterken. Scheidslijnen moeten schakels worden. Tot welzijn van de mensen aan de Nederlandse en aan de Noordrijn-Westfaalse zijde”. Daarbij zou de samenwerking zich specifiek moeten richten op de thema’s arbeidsmarkt, onderwijs, mobiliteit en veiligheid, maar ook economie wordt genoemd.

Het ontbreken van informatie over kansen en mogelijkheden kunnen belemmerend werken. In November 2019 heeft het CBS een dataportaal gelanceerd met grensoverschrijdende arbeidsmarkt data: [Grensdata.eu](https://grensdata.eu). Deze informatie beoogt grensoverschrijdende samenwerking te stimuleren en handvaten te geven voor effectief grensoverschrijdend beleid. In deze notitie wordt voor de grensregio Aken-Zuid-Limburg beschreven hoe het portaal in deze casus van nut is. Dit rapport is opgesteld op verzoek van het Nederlandse ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties.

2. BELEIDSKADER IN DE REGIO ZUID-LIMBURG-AKEN

Betekenis gemeenschappelijk economische ruimte

Schaalvergroting wordt gezien als groeimotor van een regio (EC, 2017, Soete, 2017 en PBL 2017). Tal van metropoolregio’s en stedelijke agglomeraties zijn hiervan een illustratie. Volgens Soete (2017) betekent dit voor Zuid-Limburg dat het moet inzetten op schaalvergroting. Omdat de stedelijke agglomeratievoordelen vooral aan de andere kant van de grens liggen, stelt hij grensoverschrijdende samenwerking voor, bijvoorbeeld in de vorm van een gezamenlijk economisch plan voor de euregio. Door op deze wijze vorm te geven aan een gemeenschappelijke economische ruimte kunnen institutionele en bureaucratische problemen worden aangepakt die een grensoverschrijdende samenwerking en economische ontwikkeling in de weg staan.

In PBL (2017) waarnaar Soete verwijst zijn acht factoren genoemd die aan het succes (economische groei) van bekende metropolen/agglomeraties (lees: gemeenschappelijke economische ruimten) beslissend hebben bijgedragen (blz 12)) (tussen haakjes staat aangegeven wat onder de afzonderlijke factoren wordt verstaan):

1. Clusters (van samenwerkende en aan elkaar gerelateerde bedrijven);
2. Ondernemerschap (nieuwe bedrijven, snel-groeiende bedrijven (scale-ups), en nieuwe activiteiten van bestaande bedrijven);
3. Human capital (een goed gekwalificeerde, opgeleide en vaardige beroepsbevolking);
4. Kennisinfrastructuur (de kwaliteit van publieke en private onderzoeks- en onderwijsinstellingen);
5. Fysieke infrastructuur (de bereikbaarheid en connectiviteit via weg, spoor, lucht en water);
6. Financiering (vooral de financiering van economische structuurversterking en risicovolle innovaties, venture capital);
7. Leef- en woonklimaat en voorzieningen (die bijdragen aan een aantrekkelijk woon-werk- en interactiemilieu);
8. Governance (de kwaliteit van bestuur en hoe bestuurslagen effectief samenwerken).

Beleidsinitiatieven

Er lijken zich op dit moment tal van mogelijkheden te ontwikkelen die kunnen gaan bijdragen aan een concrete invulling van de gemeenschappelijke economische ruimte Zuid-Limburg-Noordrijn-Westfalen. Voorbeelden van initiatieven aan de Nederlandse kant zijn “Regio Deal Transformatie van de regio Parkstad Limburg”. Op basis van de notitie ‘Krachtig inspelen op regionaal-economische opgaven’ zal door de drie steden Heerlen, Sittard-Geleen en Maastricht een gezamenlijke strategische visie worden voorbereid. Verwacht wordt dat deze visie kan leiden tot een nieuw verzoek voor een regio deal met het Rijk. Aan Noordrijn-westfaalse kant kunnen de forse financiële impulsen die voor NRW zijn gepland, genoemd worden. De Nederlands-Duitse Handelskamer spreekt Nederlandse investeerders aan over NRW als de beste investeringsplaats in Duitsland, “een toplocatie ... met uitstekende voorwaarden op het terrein van innovatie, vernieuwend onderzoek, hooggekwalificeerde werknemers en een eersteklas industrie”. Volgens de DNHK onderhouden Nederlandse bedrijven meer dan 5 duizend dochterondernemingen in Duitsland.

3. WELK BEELD GEEFT DE DATA UIT HET PORTAAL VOOR DE REGIO?

In deze paragraaf wordt een samenvatting gegeven van het beeld dat de cijfers uit het portaal geeft voor de regio Aken-Zuid-Limburg. In bijlage 1 is een uitgebreide analyse terug te vinden. Thematisch omvat het portaal de arbeidsmarkt en directe daaraan gelieerde thema's zoals bevolking en economie. Andere onderwerpen zijn op dit moment nog niet in het portaal opgenomen. De cijfermatige uitwerking heeft betrekking op corop Zuid-Limburg en de Städteregion Aachen. Stadt Aachen maakt deel uit van de Städteregion Aachen.

Uit de analyse blijkt als eerste dat de trends qua bevolking aan beide zijden de grens verschillen. In Zuid-Limburg is een duidelijke vergrijzing zichtbaar in de afgelopen tien jaar. In de Städteregion Aachen is deze trend niet aanwezig. Hierdoor is de bevolking in Zuid-Limburg duidelijk ouder dan aan Duitse kant.

Verder verschilt de structuur van de arbeidsmarkt aan Nederlandse kant met die aan Duitse kant. Dit is niet specifiek voor deze grensregio's maar geldt voor de arbeidsmarkt van geheel Nederland vergeleken met geheel Duitsland. In Nederland werken jongeren veel vaker dan in Duitsland. Het gaat dan om onderwijsvolgenden die in Nederland een bijbaantje hebben, vaak tijdelijke en in deeltijd. In Duitsland is werken onderwijsvolgenden nauwelijks. Voor andere leeftijdscategorieën en naar geslacht zijn er geen groten verschillen in arbeidsparticipatie. Verder is de arbeidsmarkt aan Nederlandse kant veel flexibeler dan aan Duitse kant. Zo werkt men in Nederland vaker in deeltijd of heeft vaker een tijdelijke baan. Ook is de categorie van zelfstandigen zonder personeel een grote groep in Nederland waar dat in Duitsland een marginaal fenomeen is.

De zwaartepunten van de economische activiteiten verschillen tussen Zuid-Limburg en de Städteregion Aachen. Aan de Duitse kant is Industrie de meest prominente bedrijfssectoren, terwijl aan Nederlandse kant dat de financiële dienstverlening is.

Grensoverschrijdende arbeidsmobiliteit tussen beide regio's is gering. Vanuit Nederland werkten 2,4 duizend mensen in de Städteregion Aachen in 2017. Vanuit Duitsland werkten er 4,2 duizend in Zuid-Limburg. Het gaat dan om minder dan 2 procent van de werknemers voor beide regio's. Verder betreft het voor beide regio's voor circa de helft van de grenspendelaars mensen die de nationaliteit hebben van het werkland. Die wonen over de grens maar werken in hun moederland. Ten slotte is er nauwelijks een trend te zien in de het aantal grenspendelaars.

4. WAT KUNNEN WE DAARMEE IN HET BELEID VOOR DE REGIO?

Onbekend maakt onbemind. Data over de situatie aan de andere kant van de grens geeft een basis om het gesprek aan te gaan met de relevante partijen aan de overzijde van de grens. Met eenzelfde feitenbasis is communicatie eenduidiger en kan men sneller concrete afspraken maken over gezamenlijk beleid. Daarenboven maakt deze informatie het mogelijk om beter in te schatten waar de echte mogelijkheden tot samenwerken of voor economisch gewin zijn. Het is daarmee een goede basis voor de verdere ontwikkeling van de grensoverschrijdende gemeenschappelijke economische ruimte in deze regio.

Het data portaal is verder een manier om tegemoet te komen aan de kritiek van de Europese Commissie (EC, 2017) namelijk dat "genormaliseerde statistische en ruimtelijke gegevens over

grensoverschrijdende stromen en fenomenen” ontbreken om “beleidsmakers in staat te stellen doordachte beslissingen te nemen” (blz. 16). De EC stelt een achterstandspositie van de grensregio’s vast en beschouwt deze als onwenselijk (EC, 2017). Om een volwaardige ontwikkeling van de grensregio’s mogelijk te maken, ondersteunt zij regionale samenwerking in de grensgebieden van de EU en neemt initiatieven die moeten leiden tot de afbouw van grensbarrières. Een paar jaar geleden merkte de Europese Commissie (EC, 2017) in dit verband nog op dat is gebleken dat “burgers en bedrijven bezorgd zijn over het gebrek aan betrouwbare informatiediensten”.

We zullen verschillende groepen van gebruikers van het dataportaal langs lopen om expliciet aan te geven waar het voor hen van nut is. Grensoverschrijdende arbeidsbemiddeling is op diverse manieren gebaat met de informatie uit het portaal. Diverse actoren zijn op dit terrein actief: SGA (Service Grensoverschrijdende Arbeidsbemiddeling), Grensinfopunten, het Duitse Bundesagentur für Arbeit, het Nederlandse UWV. Voor de Grensinfopunten en handelskamers betekent het portaal dat zij hun voorlichtings- en bemiddelingsfunctie voor mensen en personen die zich op de andere kant van de grens willen oriënteren nog beter kunnen uitoefenen. Maar ook de Grensgemeenten aan beide zijden van de grens die verantwoordelijk zijn voor arbeidsmarktbeleid. Ook zij zijn gebaat bij de mogelijkheden die er zijn om mensen over de grens aan een baan te helpen.

Uit de analyse van de data blijkt dat de arbeidsmarkt aan Nederlandse kant flexibeler is dan aan de Duitse kant. Dit is uiterst relevante informatie. Arbeidsbemiddelaars zullen hun klanten moeten informeren over deze situatie zodat zij hiervan op de hoogte zijn. Verder is dit essentiële verschil evident een belemmering voor grensoverschrijdende arbeidsmobiliteit. Lokale beleidsmakers kunnen dit natuurlijk niet veranderen maar wel acties ondernemen om hier verstandig mee om te gaan. Zo kunnen bijvoorbeeld Duitse werkzoekenden uitgelegd krijgen dat een tijdelijke of deeltijdbaan in Nederland niet direct een inferieure baan is. Deze kan namelijk vaak uiteindelijk leiden tot een vaste baan en ook het aantal contracturen bij een deeltijdbaan kan vaak verhoogd worden. Verder kan aan Duitse werkgevers uitgelegd worden dat als Nederlandse sollicitanten vragen om een deeltijdbaan dat zij niet per sé minder gemotiveerd zijn. Er kunnen proeven gedaan worden aan de Duitse kant van de grens om deeltijdbanen in te richten om te kijken of dat functioneert. Dit zijn maar een paar voorbeelden waarbij deze informatie omgezet kan worden in regionaal beleid.

Zoals eerder aangeven is, streeft men in deze regio Zuid-Limburg-Aken naar een gemeenschappelijke economische ruimte. Dit is een van de belangrijkste uitgangspunten van de Regiodeal Parkstad. Het portaal is voor dit proces een onmisbaar element. We kunnen een aantal concrete zaken noemen die we naar aanleiding van de analyse in de regio zullen oppakken.

In het gesprek met stakeholders over de resultaten van de analyse van de data in het portal is bijvoorbeeld vastgesteld dat er interessante zaken naar voren komen die helpen bij het streven naar een gemeenschappelijke economische ruimte. Zo is de vergrijzende populatie in Zuid-Limburg een kans voor Aken om de huisvestingsproblematiek op te lossen. Door de vergrijzing komt woonruimte vrij en zijn de huisprijzen laag terwijl aan kant van Aken woonruimte schaars is en huizenprijzen hoog. Hier ligt dus een kans om er voor te zorgen dat wonen in Limburg voor Duitsers aantrekkelijker gemaakt wordt. Dit is een punt waar mee binnen de regiodeal aan de slag gegaan wordt door Parkstad, Stad Aken en Vaals.

Een tweede conclusie was dat de structuur van de economische bedrijvigheid aan beide zijden van de grens nogal verschillen. Om als regio hier een gezamenlijke specialisatie te kiezen is daarom nog

een hele klus. Het is daarom verstandig om een nadere verkenning te doen naar de mogelijkheden vooral gericht op de toekomst. De regio rond Aken, 'Rheinische Revier' staat aan het begin van een grote verandering vanwege de afbouw van de bruinkoolwinning (zie [hier](#) voor meer informatie). Het is de bedoeling om deze oude vervuilende industrie te vervangen door duurzame milieuvriendelijke activiteiten. Dat biedt diverse kansen om te onderzoeken hoe Limburg en de regio Aken hier hun sterktes kunnen bundelen. Dit proces staat nog in de kinderschoenen. De komende jaren zal hier door diverse stakeholders aan gewerkt worden om dit uit te werken. Een verdere verdiepende analyse van de bedrijfsdata in het portal zal binnen dit proces zijn beslag krijgen. Hierover zal binnenkort met diverse partijen overlegd worden wat nodig qua informatiebehoefte en mogelijk is qua data.

Een derde conclusie betreft de constatering dat het aantal grenspendelaars gering is en op dit moment geen stijgende trend laat zien. Dit biedt ook duidelijke aanknopingspunten voor beleid. Hier is ruimte voor verbetering en potentie voor groei. Nu trekken jonge Limburgers naar de randstad in Nederland om een baan te vinden na hun studie of blijven na hun studie daar hangen en komen niet meer terug. Dit werkt de vergrijzing in de hand en is slecht voor de regionale economie. Er zijn banen net over de grens in Aken waar ze niet aan denken bij het zoeken naar een baan. Als ze een baan in Aken zouden nemen hoeven ze de regio niet te verlaten. Het zelfde geldt voor de vele Duitse studenten die na hun studie in Maastricht weer ergens in Duitsland gaan werken in plaats van in de regio blijven hangen. Diverse mogelijke beleidsrichtingen zijn aan te geven waarmee hieraan wat gedaan kan worden. Deze liggen op terreinen van arbeidsbemiddeling, onderwijsinstellingen, regionale overheden en werkgevers. De Duitse taal is een barrière voor Nederlanders om in Duitsland te werken. Dit kan direct geconcludeerd worden uit de data die in het portaal te vinden zijn. Grenspendel tussen Vlaanderen en Limburg is namelijk aanzienlijk groter dan tussen Noordrijn-Westfalen en Limburg. Maatregelen zouden moeten worden genomen om wat aan de taalbarrière te doen. Dit kan zowel aan Nederlandse als Duitse kant.

Er is meer data beschikbaar over arbeidsmarkt, economie en grenspendel dan nu in het portaal staat. Dan gaat het om data die niet in alle landen op dezelfde manier beschikbaar en om die reden niet in het portaal vertegenwoordigd is. Deze informatie kan toch zeer waardevol zijn. Om effectief beleid te voeren om te komen tot een gezamenlijke economische ruimte in de regio zou men graag gebruik willen maken van zoveel mogelijk informatie. Daarom wordt voorgesteld om binnen de Regiodeal Parkstad een project uit te voeren om de cijfers waar mogelijk verder te detailleren of uit te breiden. Op dit moment worden stappen genomen om dit voorstel verder uit te werken waarna dit in het besluitvormingstraject van de Regiodeal Parkstad kan worden opgenomen. Het project is beoogd te beginnen in het najaar van 2020.

Zodra maatregelen genomen worden om grenspendel te stimuleren kan het portaal gebruikt worden om de voortgang te monitoren. Achtergrondkenmerken van de persoon (geslacht leeftijd en nationaliteit) kunnen gebruikt worden om vast te stellen voor welke subgroepen de maatregelen effect hebben. Kenmerken van het bedrijf waar zij werken kan gebruikt worden om vast te stellen in welke sectoren het beleid aanslaat. Deze informatie kan gebruikt worden om het beleid bij te sturen. Het grote voordeel van de data in het portaal is dat deze zowel data van Nederlandse regio's, Duitse en Belgische regio's bevat. Dit maakt het mogelijk om grenzen, regio's en effecten van verschillend regionaal beleid met elkaar te vergelijken zodat een leercurve opgebouwd kan worden. Zonder dergelijke data is dat niet mogelijk.

5. WENSEN VOOR AANVULLENDE DATA IN HET PORTAAL

Het dataportaal bevat nuttige regionale informatie over de arbeidsmarkt, economie en bevolking voor Nederland, Noordrijn-Westfalen, Nedersaksen en België. Een belangrijke wens is om het maximale regionale detail te optimaliseren. Dat betekent dat zoveel mogelijk cijfers op gemeentelijkniveau beschikbaar zou moeten zijn. Voor grenspendel geldt dit al voor de werklocatie, maar de woonlocatie zou ook op dat niveau beschikbaar moeten zijn. Ook cijfers over de bevolkingsopbouw per gemeente worden in het portal opgenomen. De cijfers over de structuur van de arbeidsmarkt zijn gebaseerd op enquêtedata en kan dus niet verder gedetailleerd worden. Dat is niet zo problematisch want dit beeld is meer nationaal dan regionaal verschillend. De enige indicator die relevant is om laag regionaal beschikbaar te hebben betreft werkloosheid. Wellicht dat hierbij een meer modelmatige schattingsmethode zoals die in Nederland wordt toegepast wordt ook voor de Duitse en Belgische regio's toe te passen is.

Een ander belangrijk aspect is de actualiteit van de data. Dit is essentieel om tijdig juiste beleidsmaatregelen te kunnen nemen. Voor diverse indicatoren is de data onvoldoende actueel. Dit geldt in het bijzonder voor de economiedata en data over grenspendel. Het zou toch mogelijk moeten zijn meer actuele data beschikbaar te maken.

Informatie over de economische activiteiten is belangrijk. Eigenlijk kan die informatie niet gedetailleerd genoeg zijn. Daarom zouden we graag zien dat inspanningen verricht worden om te onderzoeken of op dit punt meer detail mogelijk is voor in principe alle indicatoren die naar bedrijfssectoren zijn uitgesplitst en wel voor alle betrokken landen.

Belangrijke arbeidsmarktinformatie dat nog mist in het portaal zijn informatie over vacatures. Om grensoverschrijdende arbeidsbemiddeling uit te voeren is het noodzakelijk een goed beeld te hebben van de vacatures aan beide zijden van de grens. Het CBS is bezig met Vlaamse partners dergelijke informatie voor de grens Vlaanderen-Nederland te realiseren. Een dergelijke activiteit zou ook voor de Duits-Nederlandse grens moeten worden uitgevoerd. Samenwerken met de Duitse Bundesagentur für Arbeit is daarvoor noodzakelijk.

Een andere belangrijke omissie van het portal op dit moment betreft onderwijsdata. Dit is essentiële informatie ook voor arbeidsmarktbeleid. Als beleid gemaakt moet worden om schoolverlaters aan de andere kant van de grens aan de slag te helpen zal een goed beeld moeten komen van die populaties om te kijken naar de aansluiting. Ook is het nuttig om harde data te hebben over grensoverschrijdend studeren. Dergelijke informatie zou in het portaal moeten worden opgenomen.

6. CONCLUSIES EN AANBEVELINGEN

Het dataportaal is een mooie eerste stap om data-gedreven grensoverschrijdend beleid te realiseren in de regio Zuid-Limburg-Aken. In dit rapport wordt duidelijk gemaakt dat het aanknopingspunten biedt voor beleid. Geconcludeerd kan worden deze informatie noodzakelijk is voor goed grensoverschrijdend beleid. Dergelijke data moet daarom structureel beschikbaar zijn om de effecten van maatregelen vast te kunnen stellen. Het initiatief van de statistiebureaus om dergelijke data via een portaal als open data beschikbaar te stellen moet daarom ondersteund en duurzaam gewaarborgd worden in de statistische systemen van de betrokken landen.

Hoewel de huidige informatie uit het portaal *noodzakelijk* is, het is niet *voldoende* om te komen tot een effectief beleid. Op diverse terreinen zal door diverse partijen de komende jaren gewerkt worden om een systeem van data-gedreven grensoverschrijdende beleid verder vorm te geven. Ten eerste zal door de statistiekbureaus de data geactualiseerd, verbeterd en uitgebreid moeten worden. Hiertoe worden in hoofdstuk 5 van dit rapport concrete suggesties gedaan.

Verder zal de data nader geanalyseerd moeten worden om voldoende concreet te zijn om te vertalen naar beleidsmaatregelen. Verder zullen diverse beleidsmakers op diverse regionale niveaus en aan beide zijden van de grens gezamenlijk beleidsmaatregelen moeten bedenken, voorbereiden en uitvoeren. Tenslotte, zal een monitoringsysteem opgezet moeten worden om dit beleid te volgen en op basis van meting bij te stellen of uit te breiden.

Met de komst van het portaal met grensoverschrijdende data is nu het juiste moment om het proces om te komen tot grensoverschrijdend beleid een boost te geven. De informatie is namelijk stof tot reflectie. Om het niet vrijblijvend te maken zal een commitment moeten zijn om daadwerkelijk wat te doen met de inzichten die dit oplevert. Het is verstandig om een dergelijk traject te organiseren. Beleidsmakers, data-analisten en dataproducenten uit de regio zouden regelmatig bij elkaar moeten komen om hierover te overleggen. Daarom stellen we voor om werkgroep in het leven te roepen die deze taak op zich te nemen, de werkgroep *Grensoverschrijdend Arbeidsmarktbeleid Limburg*. Deze werkgroep zou moeten bestaan uit diverse actoren van beide zijden van de grens zowel overheden als mensen uit de praktijk van arbeidsbemiddeling als dataproducenten. Het lijkt verstandig om dit niet alleen te beperken tot Zuid-Limburg omdat ook Noord- en Midden-Limburg duidelijke banden heeft met Noordrijn-Westfalen. Ook is het denkbaar om ook vertegenwoordigers uit België hierbij mee te nemen. Met Vlaanderen en Limburg is namelijk om namelijk een duidelijker grensoverschrijdende arbeidsmarkt waarneembaar. Dat maakt het ook eenvoudiger om goede praktijken van elkaar over te nemen. Het ligt voor de hand dat de provincie Limburg hierin het voortouw neemt. Het CBS is graag bereid om logistiek en secretariael hand en span diensten te verlenen. Deze werkgroep wordt vooralsnog ingesteld voor een bepaalde periode, laten we zeggen vijf jaar, waarna het geëvalueerd wordt.

Literatuur

- EC (2017), Mededeling van de Commissie aan de Raad en het Europees Parlement: Groei en cohesie stimuleren in grensregio's van de EU, SWD 2017 307/final).
- Holthoff-Pförtner, S. en Bovens, T. (2018), Erkundung der grenzüberschreitenden Zusammenarbeit zwischen Nordrhein-Westfalen und den Niederlanden (GROS-governance NL-NRW), Verkenning GROS-governance NRW-NL, Abschlussbericht / Rapportage
- Soete, L. (2018), Een eerste aanzet voor een stedelijk netwerk Zuid-Limburg: Strategisch actieplan Randstad Zuid-Limburg, febr. 2018.
- Raspe, O., M. van den Berge en T. de Graaff (2017), Stedelijke regio's als motoren van economische groei: Wat kan beleid doen? Planbureau voor de Leefomgeving.

Als mogelijkheid van een cijfermatige invulling op basis van het portaal is de regio Zuid-Limburg-Städteregion Aachen gekozen. Voor de cijfermatige beschrijving is in deze notitie de Städteregion Aachen onderscheiden van de stad Aken. Behalve uit de stad Aken bestaat hiervoor de Städteregion Aachen uit de gemeenten Alsdorf, Baesweiler, Eschweiler, Herzogenrath, Monschau, Stolberg en Würselen, Roetgen en Simmerath. Zuid-Limburg bestaat uit de gemeenten Sittard-Geleen, Stein, Beek, Beekdaelen, Brunssum, Meerssen, Heerlen, Landgraaf, Maastricht, Valkenburg a/d Geul, Voerendaal, Kerkrade, Eijsden-Margraten, Gulpen-Wittem, Simpelveld en Vaals.

Een uitbreiding van de analyse met de andere regio's aan weerszijden van de grens is op basis van het portaal zondermeer mogelijk. De case is zo opgebouwd dat verschillen in welvaartsontwikkeling in het perspectief van onevenwichtigheden op de arbeidsmarkt en in de economie geplaatst kunnen worden. De interactie tussen beide regio's in de vorm van grensoverschrijdende pendel kan in dit perspectief gezien worden als mechanisme dat onevenwichtigheden oplost en indirect dus ook welvaartsverschillen.

1. Welvaart

- 1.1 Bruto toegevoegde waarde per inwoner;
- 1.2 Bruto toegevoegde waarde per werkende (vte) (arbeidsproductiviteit)

2. Bevolking

- 2.1 Vergrijzing;
- 2.2 Vergroening.

3. Arbeidsmarkt

- 3.1 Werkloosheid;
- 3.2 Arbeidsdeelname (werkenden per inwoner);
 - 3.2.1 Werken in deeltijdwerk;
 - 3.2.2 Werken met een tijdelijk arbeidscontract;
 - 3.2.3 Werken als zelfstandige;

4. Economie

- 4.1 Bruto toegevoegde waarde in branches;
- 4.2 Werkenden in manjaren in branches;
- 4.3 Arbeidsproductiviteit in manjaren in branches.

5. Grensoverschrijdingen

- 5.1 Grenspendel;
- 5.2 Wonen en werken in de buitenlandse regio ("verhuizingen").

Uitkomsten

Verschillen in welvaart tussen Zuid-Limburg en de Städteregion Aachen kunnen hun oorsprong hebben in onevenwichtigheden op de arbeidsmarkt en in de economie. De meeste van deze onevenwichtigheden blijken tamelijk persistent en zijn er mogelijk de oorzaak van dat de grensoverschrijdende pendel (en verhuizing) zo laag is gebleven. Andere onevenwichtigheden zoals verschillen in werkloosheid en in arbeidsdeelname hebben de pendel niet significant gestimuleerd.

Dat het verschil in welvaart tussen Zuid-Limburg en de Städteregion Aachen los van de bestaande onevenwichtigheden langzaam is verdwenen, zal dan ook veel minder te wijten zijn aan de wisselwerking tussen de grensregio's dan aan factoren die specifiek voor de eigen regio c.q. het eigen land gelden. Overeind blijft niettemin dat de bestaande onevenwichtigheden er toe geleid kunnen hebben dat de ruimte voor een hogere gemeenschappelijke welvaart niet optimaal is benut.

Het welvaartsniveau per hoofd van de bevolking is in Zuid-Limburg gelijk aan dat in de Städteregion Aachen. Dat was zo'n tien jaar geleden rond het begin van de financiële en economische crisis nog niet het geval. Toen had de Städteregion Aachen nog een achterstandspositie.

Welvaart wordt afgemeten aan de totale waarde van de productie van goederen en diensten in een economie. Omdat productie plaatsvindt tegen betaling van arbeid en kapitaal is de waarde ervan gelijk aan lonen en winsten. De technische term is toegevoegde waarde.

De productie volgt in beide regio's een stijgende trend, maar heeft zich sinds de eeuwwisseling in de Städteregion iets positiever ontwikkeld. Per werkende is het beeld anders. Per werkende in voltijdequivalenten (vte)² – ligt de productie in Zuid-Limburg hoger dan in de Städteregion en is de afgelopen jaren groter geworden. Blijkbaar is in Zuid-Limburg hetzelfde welvaartsniveau (per inwoner) als de Städteregion Aachen te bereiken met werkenden die gemiddeld minder uren werken. De iets hogere arbeidsdeelname in Zuid-Limburg is onvoldoende groot om dit productiviteitsvoordeel te compenseren. Het grootst is het productiviteitsvoordeel in de bouwsector van Zuid-Limburg.

Aan het lagere aantal gewerkte uren per werkende in Zuid-Limburg, ligt een aanmerkelijk hoger aandeel werknemers met een deeltijdbaai ten grondslag. Dit is een onevenwichtigheid op de arbeidsmarkt die het grensoverschrijdend werken in de weg kan staan. Een deeltijdbaai maakt een onlosmakelijk onderdeel van de Nederlandse samenleving uit. Vooral vrouwen hebben zo de toegang tot een betaalde baai gevonden. In Noordrijn-Westfalen is de deeltijdbaai veel minder ingeburgerd.

Mocht de deeltijdbaai inderdaad een belemmering voor grensoverschrijdend werken zijn, kan een meer gelijke verdeling aan weerszijden van de grens het grensoverschrijdend werken bevorderen. In theorie profiteren werkzoekenden zonder werk die over de grens een baai vinden van een beter inkomen en de welvaart neemt aan beide zijden van de grens toe. Vallen grensoverschrijdende belemmeringen weg, kan dit betekenen dat de concurrentie met het eigen achterland toeneemt. Voor de beoordeling van de cijfers zijn daarom in deze casestudie ook de totalen voor Nederland en Noordrijn-Westfalen gepresenteerd. Op basis van de dat in het portaal kan de vergelijking zich ook toespitsen op specifieke niet-grensregio's.

De vergrijzing in Zuid-Limburg en de Städteregion Aachen brengt welvaartsrisico's met zich mee als daardoor de arbeidsdeelname van de bevolking daalt. Zuid-Limburg en de Städteregion Aachen staan onder een vergrijzingsdruk, Zuid-Limburg iets meer dan de Städteregion Aachen. Op dit moment gaat de vergrijzing in de regio's niet ten koste van de arbeidsdeelname, in de Städteregion Aachen neemt

² Twee personen met een halve baai tellen zo bijvoorbeeld voor een vte.

die zelfs toe. Deze constatering gaat ook op voor het aantal werkenden. Vrijvallende banen kunnen door een voortzettende vergrijzing wellicht grensoverschrijdend worden opgevuld, het is dan echter niet meer dan een herverdeling van een steeds kleiner wordende beroepsbevolking aan beide zijden van de grens. Aan de Duitse kant wordt verwacht dat voor tal van kleine familiebedrijven geen opvolger is en deze moeten worden verkocht.

Ook onevenwichtigheden in de economie kunnen net zoals die op de arbeidsmarkt belemmerend op de grensoverschrijdende pendel uitwerken en indirect de gemeenschappelijke welvaart in de grensregio's beïnvloeden. Van moeilijk vervulbare vacatures die een directe beoordeling van deze onevenwichtigheden kunnen geven, zijn op dit moment nog geen cijfers beschikbaar. Wel kunnen hardnekkige onevenwichtigheden in de branchestructuur grensoverschrijdend in kaart worden gebracht.

De verdeling van de werkenden over de branches verschilt maar op een enkel punt tussen de beide regio's wezenlijk. In Zuid-Limburg is de financiële en zakelijke dienstverlening oververtegenwoordigd, terwijl in de Städteregion Aachen de nijverheid - met de industrie als belangrijkste component - overheerst. Dit verschil is hardnekkig. De tendens is dat aan beide zijden van de grens de nijverheid ten opzichte van de diensten terrein verliest. Daarbij stijgt de productie van diensten in de Städteregion sterker dan in Zuid-Limburg, in het bijzonder in de overheids- zorg-, sport-, cultuur- en recreatiesector gevolgd door die van de productie in de financiële en zakelijke dienstverlening en verhuur en handel van onroerend goed.

Grensoverschrijdende pendel kan de welvaart van de ruimte Zuid-Limburg-Städteregion Aachen vergroten wanneer werkzoekenden zonder werk aan de andere kant van de grens werk vinden. De grensoverschrijdende pendel is op het moment erg laag en naar het lijkt vaak niet gedreven door arbeidsmarktmotieven. Naar verhouding werken meer mensen uit Duitsland in Zuid-Limburg dan omgekeerd mensen uit Nederland in de Städteregion; tendens stijgend.³ Voor de iets kleinere groep Nederlanders die in Zuid-Limburg werkt en in de Städteregion woont, ligt het meer voor de hand dat niet arbeidsmarktmotieven om in Duitsland te gaan wonen de overhand hebben.

Hieronder volgt een specifieke beschrijving per indicator van de cijfers uit het portaal.

Welvaart

Het welvaartsniveau, gemeten als de bruto toegevoegde waarde per inwoner, is in Zuid-Limburg gelijk aan dat in de Städteregion Aachen. Dit is specifiek voor de grensregio's, omdat voor Nederland als geheel de welvaart niet gelijk maar hoger ligt dan in Noordrijn-Westfalen. In de grensregio's is de welvaart wel lager, in Zuid-Limburg meer ten opzichte van Nederland dan de Städteregion Aachen ten opzichte van Noordrijn-Westfalen.

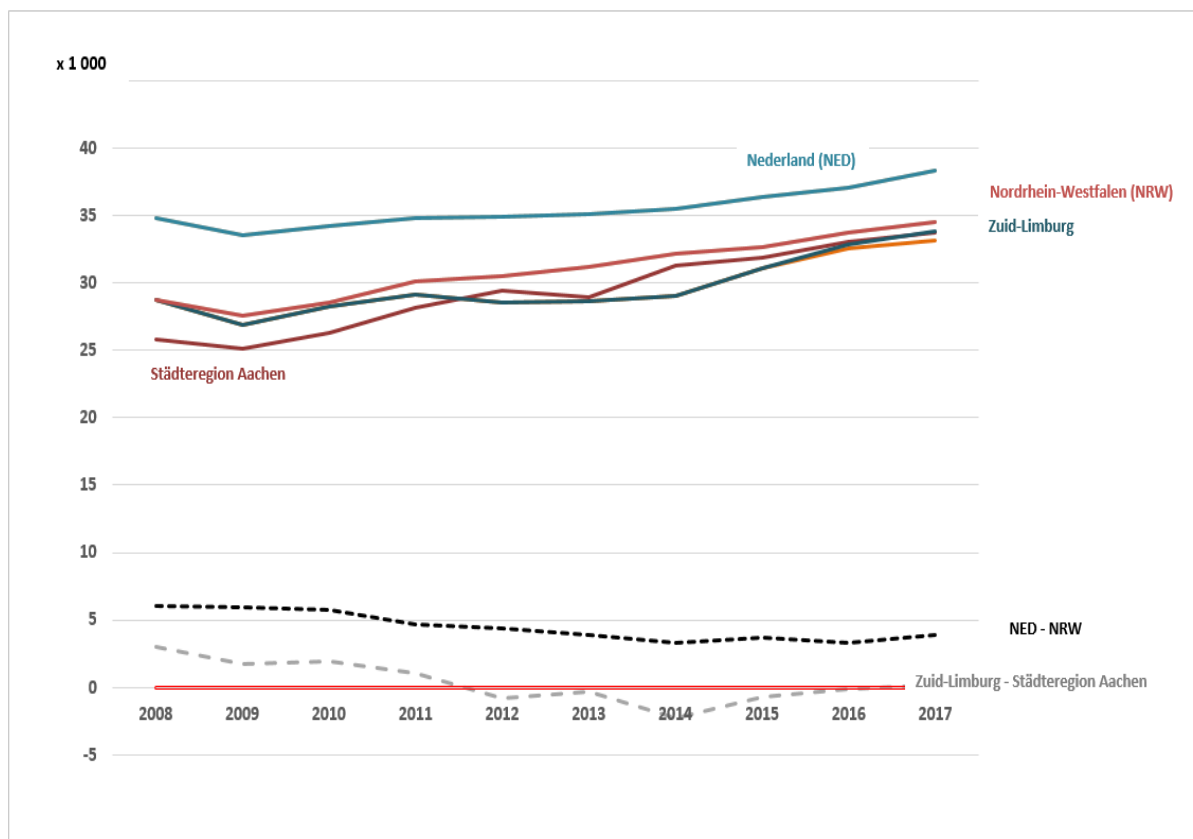
Sinds 2012 heeft de Städteregion Aachen haar welvaartsachterstand ingelopen. Nederland als geheel heeft ten opzichte van Noordrijn-Westfalen wat terrein verloren.

³ In 2017 bedroeg de grensoverschrijdende pendel respectievelijk 1,7 en 1,3 procent van alle werknemers in Zuid-Limburg en de Städteregion Aachen.

Bij de interpretatie van de cijfers geldt de volgende kanttekening. De bruto toegevoegde waarde die de werkenden in de regio genereert, komt niet in zijn geheel toe aan de inwoners van de regio. In Zuid-Limburg en de Städteregion woont zo'n 20 à 25 procent van de inwoners buiten de regio. Dit is in zekere zin een tekortkoming van de toegevoegde waarde per inwoner als welvaartsindicator. Daarom is het zinvol ook de toegevoegde waarde per werkende te laten zien. De toegevoegde waarde per werkende⁴ is in Zuid-Limburg systematisch hoger dan in de Städteregion Aachen. Van een inhaalslag is hier dus geen sprake. Vanaf 2012 geeft de ontwikkeling van de toegevoegde waarde per werkende in beide regio's echter hetzelfde beeld.

De navolgende figuren bevatten behalve de niveaucijfers ook verschilcijfers. Deze zijn weergegeven door gestippelde lijnen. In de direct hieronder staande figuur geeft de vetgedrukte gestippelde lijn het verschil van de bruto toegevoegde waarde per inwoner tussen Nederland en Noordrijn-Westfalen weer, de lichtgedrukte gestippelde lijn tussen Zuid-Limburg en de Städteregion Aachen. De rode lijn geeft de lijn aan waar het verschil 0 zou zijn.

Bruto toegevoegde waarde^{*)} per inwoner, Zuid-Limburg en Städteregion Aachen

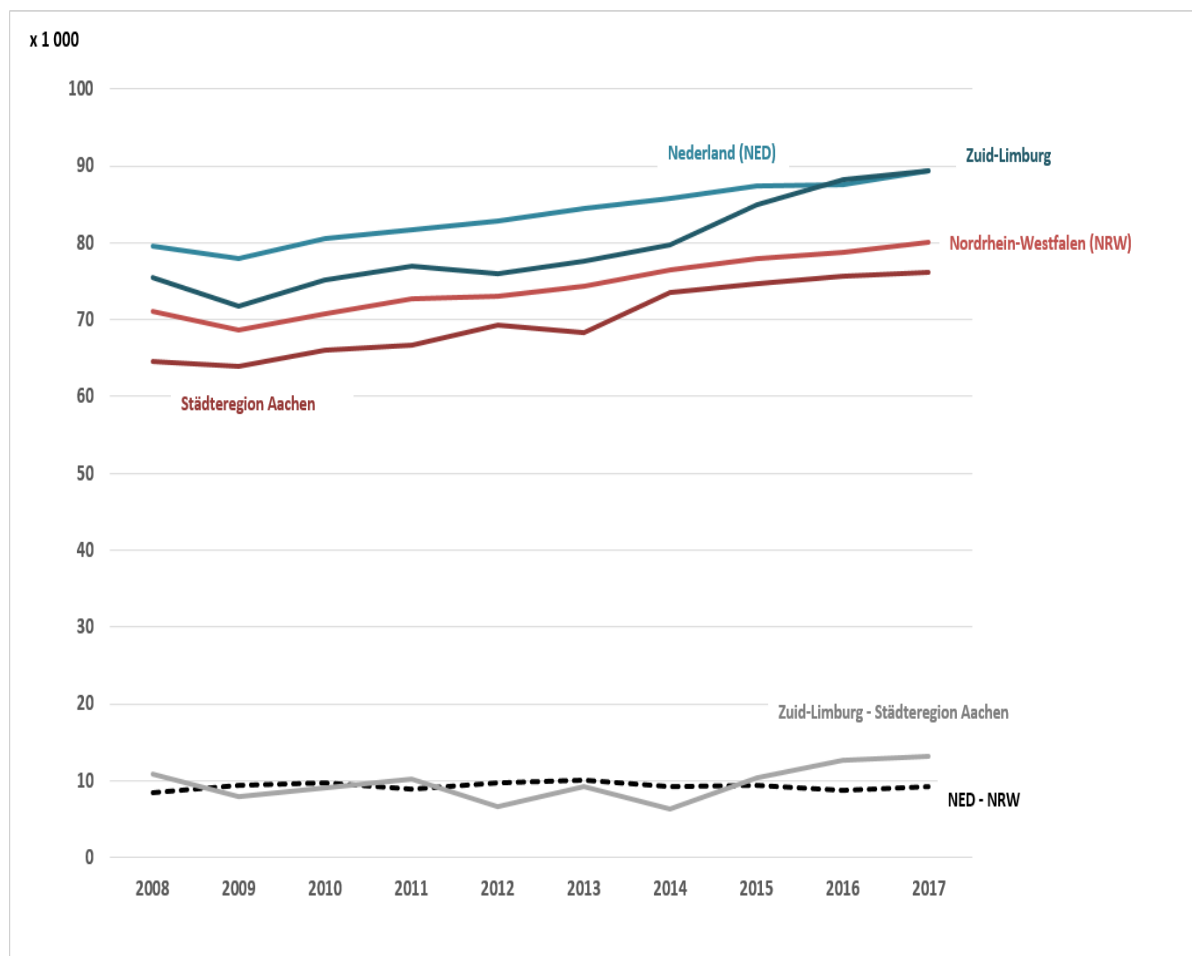
*) In de figuur is voor Nederland en Zuid-Limburg het cijfer vóór revisie (2019) opgenomen; de cijfers voor 2016 en 2017 zijn berekend op basis van de groeipercentages na revisie.

Bron: Grensdata.eu (CBS en IT.NRW)

Het niveauverschil in de productie per werkende (vte) ten gunste van Zuid-Limburg, betekent dat Zuid-Limburg hetzelfde welvaartsniveau (per inwoner) heeft als de Städteregion Aachen maar dit tot stand komt met een werkende bevolking die gemiddeld minder uren werkt.

⁴ Gemeten in vte om het effect van deeltijdwerk op de toegevoegde waarde uit te sluiten. In Zuid-Limburg is het aandeel werknemer dat in deeltijd werkt aanmerkelijk hoger dan in de Städteregion Aachen.

Bruto toegevoegde waarde per werkzame persoon in manjaren, Zuid-Limburg en Städteregion Aachen

*) In de figuur is voor Nederland en Zuid-Limburg het cijfer vóór revisie (2019) opgenomen; de cijfers voor 2016 en 2017 zijn berekend op basis van de groeipercentages na revisie.

Bron: Grensdata.eu (CBS en IT.NRW)

Gegevens over de toegevoegde waarde zijn als maat voor de beschrijving van de welvaart in de grensregio's genomen. Voor huishoudens die willen beslissen of grensoverschrijdend werken een optie is, zijn gegevens van het bruto en netto c.q. besteedbaar huishoudinkomen in de betreffende buitenlandse regio directer toegesneden op hun persoonlijke situatie. Deze gegevens zijn op dit moment niet opgenomen in het portaal, een uitbreiding behoort zeker tot de mogelijkheden wanneer grensoverschrijdend vergelijkbare cijfers kunnen worden samengesteld.

Bevolking

Vergrijzing

De Städteregion Aachen (inclusief stad Aachen) telt 550 duizend inwoners en Zuid-Limburg 600 duizend (stand 2017). De demografische ontwikkeling naar leeftijd vertoont grote verschillen aan de uiterste zijden van de verdeling. De zogenaamde grijze druk, die een indicator is voor de mate van vergrijzing, is in Zuid-Limburg duidelijk groter en ook toenemend groter dan in de Städteregion Aachen. In Zuid-Limburg ligt het aandeel 65-jarigen-en-ouder ten opzichte van de 15- tot 65 jarigen

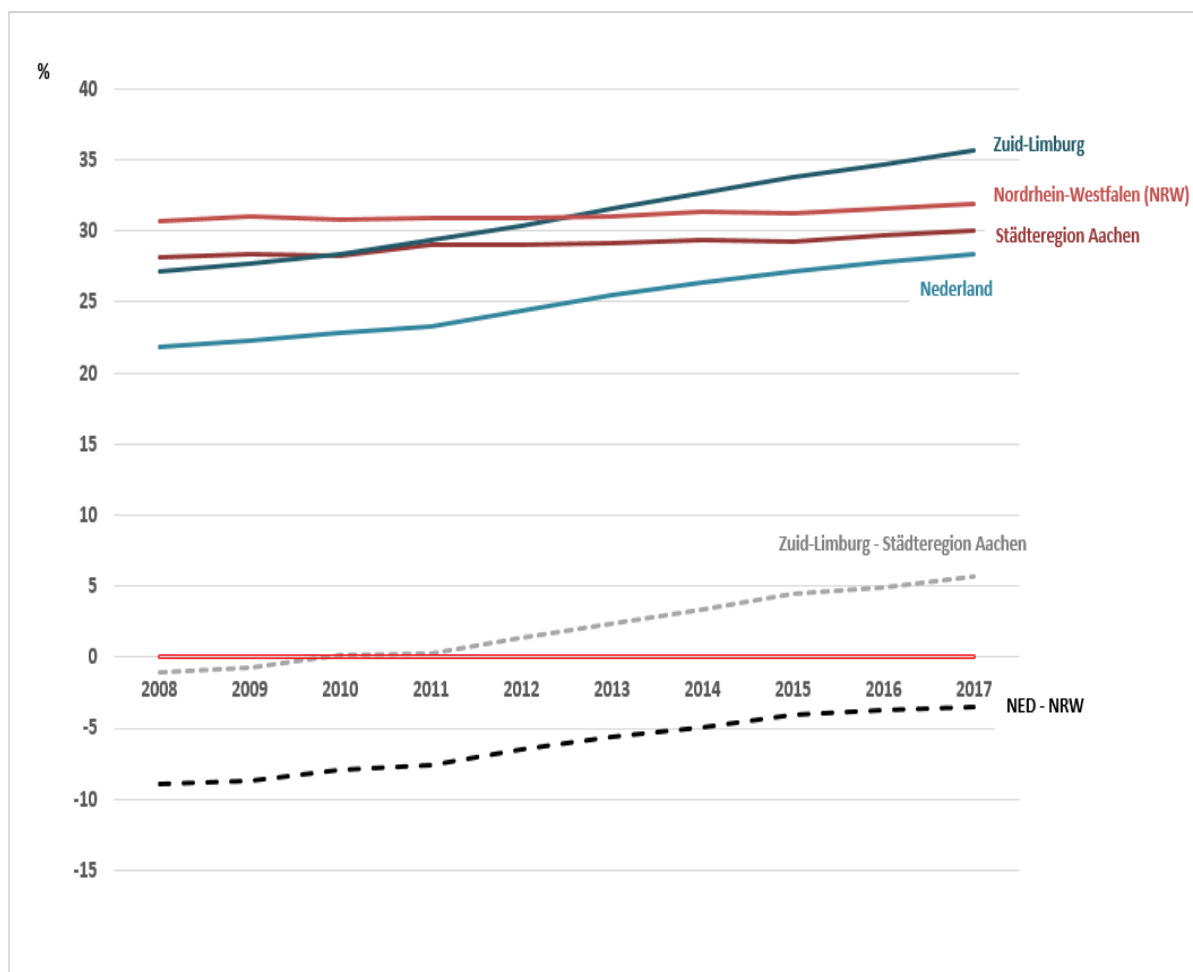
bij 36 procent en in de Städteregion Aachen bij 30 procent. Voor Zuid-Limburg is de trend sterk stijgend, voor de Städteregion zeer licht stijgend. Ten opzichte van het landelijk beeld is de grijze druk in Zuid-Limburg groter dan voor Nederland als geheel, terwijl voor de Städteregion deze juist lager is dan in Noordrijn-Westfalen.

Vergroening

Het aandeel “jonger dan 15 jaar in de bevolking” – ook wel groene druk genoemd – daalt in beide grensregio’s, in Zuid-Limburg iets meer dan in de Städteregion Aachen. In 2017 ligt deze voor beide grensregio’s op 19 procent. Vergeleken met Noordrijn-Westfalen laat Nederland als geheel een nagenoeg constant hoger niveau van zo’n 5 procentpunten zien.

De ontwikkeling van de grijze en groene druk beïnvloeden die van de bevolking in de beroepsleeftijd 25 tot 65 jaar. Over een periode van tien jaar daalde in Zuid-Limburg de omvang van deze groep met ruim 7 procentpunten en in de Städteregion iets minder dan 5 procentpunten. In Nederland en Noordrijn-Westfalen bleef de situatie nagenoeg onveranderd. Door verschillen in demografische ontwikkelingen kunnen nieuwe onevenwichtigheden in het arbeidsaanbod tussen de twee grensregio’s ontstaan met kansen om deze grensoverschrijdend op te lossen.

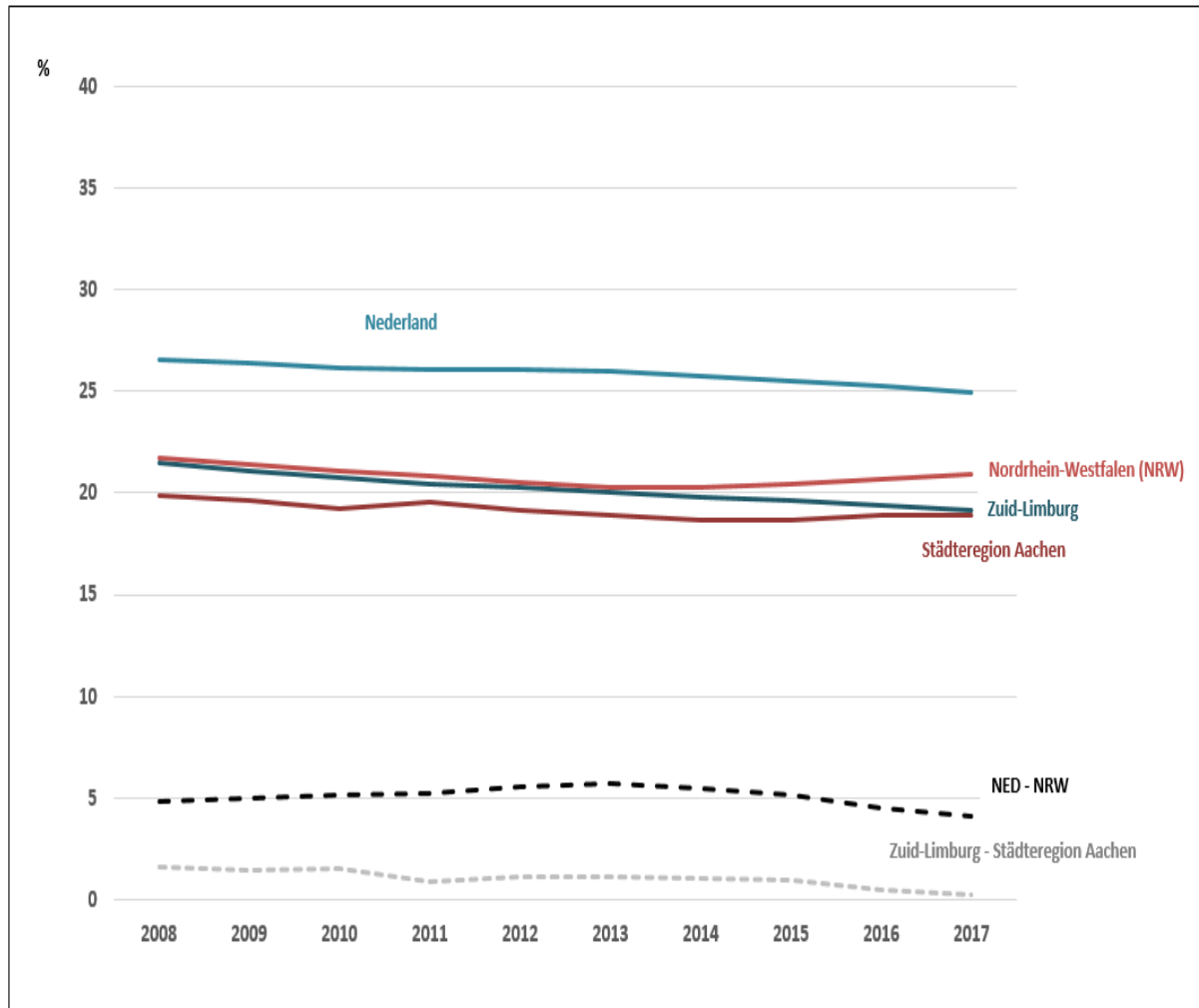
Grijze druk ^{*)}, Zuid-Limburg en Städteregion Aachen

^{*)} Aandeel (%) 65 jarigen en ouder in bevolking 15 tot 65 jaar.

Bron: Grensdata.eu (CBS en IT.NRW)

Groene druk^{*)}, Zuid-Limburg en Städteregion Aachen

*) Aandeel (%) jonger dan 15 jaar in bevolking 15 tot 65 jaar.

Bron: Grensdata.eu (CBS en IT.NRW)

Arbeidsmarkt

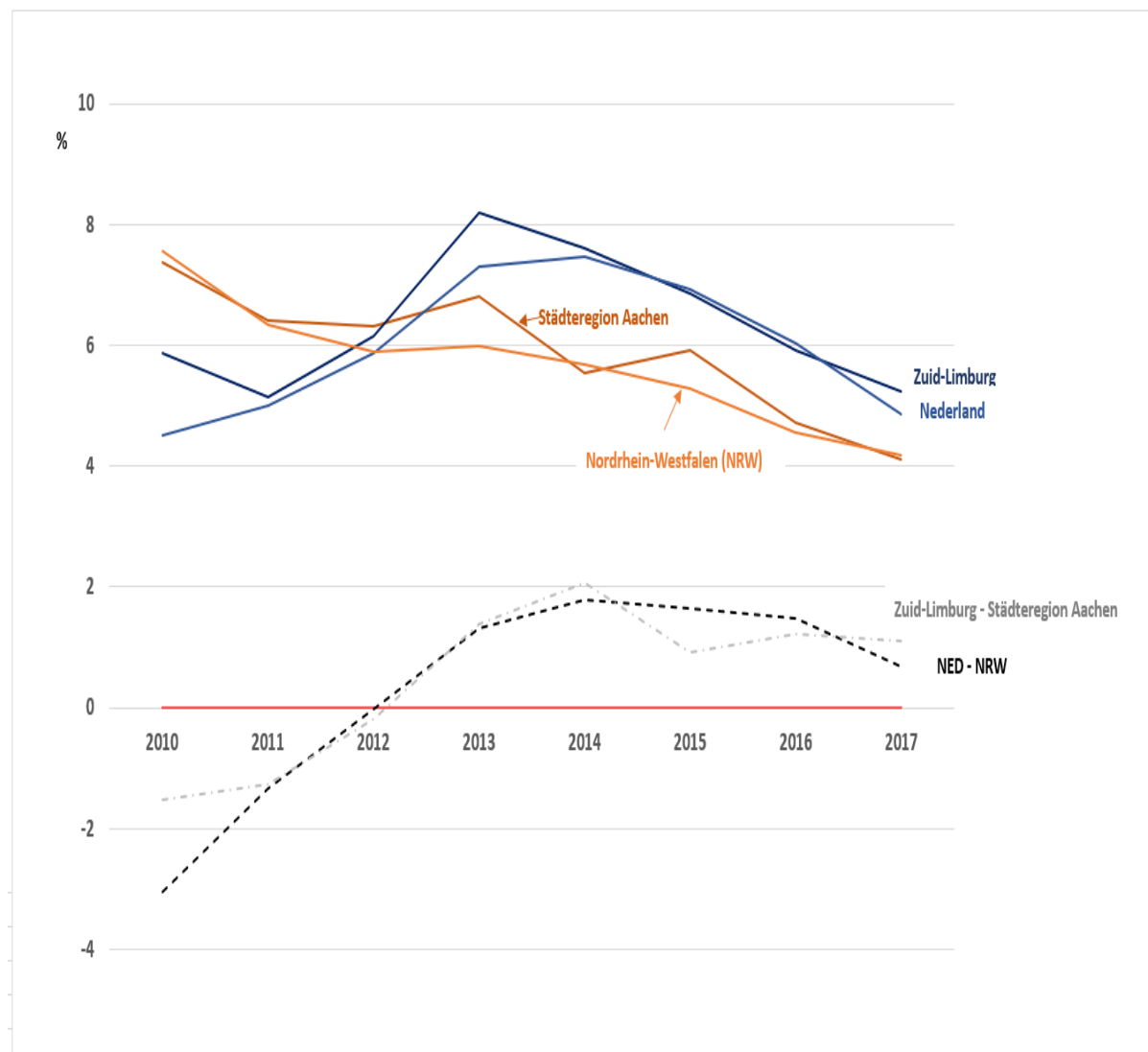
Werkloosheid

Een verschil in werkloosheid tussen de beide regio's is een onevenwichtigheid die door grensoverschrijdende pendel opgelost kan worden en een positief welvaartseffect veroorzaakt voor de ruimte als geheel.

Het werkloosheidspercentage (= aantal werklozen als aandeel van het arbeidsaanbod) is in Zuid-Limburg in 2017 hoger dan in de Städteregion Aachen (5,2 tegenover 4,1 procent) en dat is al een aantal jaren zo.⁵ Zuid-Limburg telt een iets hoger werkloosheidspercentage dan het Nederlandse "achterland". Het verschil is echter niet zo groot als met de Städteregion Aachen, zodat vanuit de Städteregion in principe een grotere aantrekkende werking uitgaat.

⁵ Ook als de schoolgaande jongeren in het werkloosheidspercentage worden uitgesloten, blijft het beeld hetzelfde.

Werkloosheidspercentage, Zuid-Limburg en Städteregion Aachen

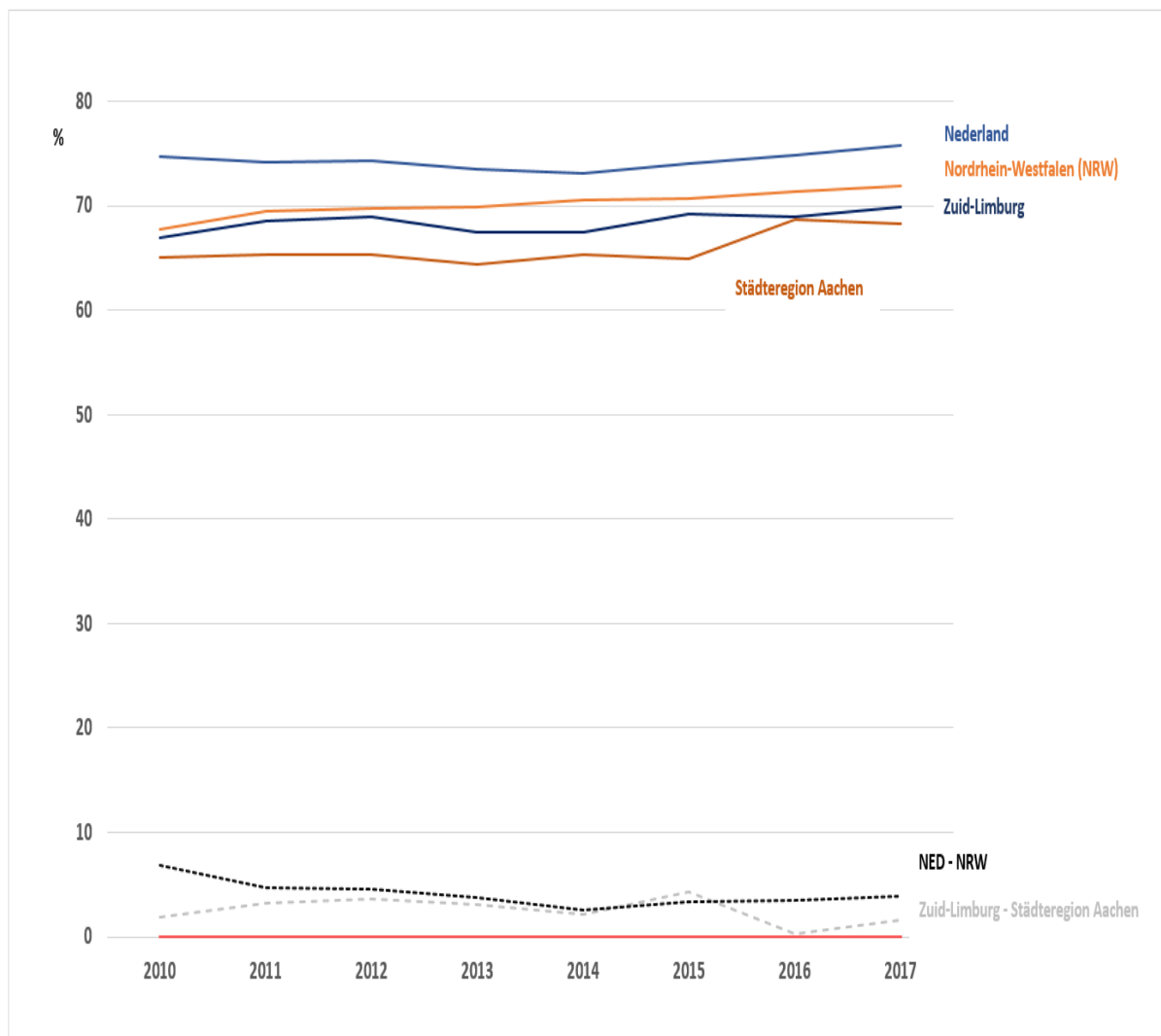
Bron: Grensdata.eu (CBS en IT.NRW)

Arbeidsdeelname

Ook een verschil in arbeidsdeelname duidt op een onevenwichtigheid die door grensoverschrijdende pendel opgelost kan worden. Een hogere werkgelegenheid aan de ene kant van de grens impliceert een gemiddeld hogere kans op werk dan aan de andere kant van de grens.

Zuid-Limburg telt iets meer werkenden per inwoner dan de Städteregion. Dit geldt nagenoeg voor de hele tienjaarsperiode. In 2017 werkten in Zuid-Limburg 70 op de 100 inwoners, iets meer dan de 68 in de Städteregion Aachen. In Zuid-Limburg werken 271 duizend mensen in de Städteregion Aachen 256 duizend. Het verschil in arbeidsdeelname tussen Nederland als geheel en Zuid-Limburg is groter dan dat tussen Zuid-Limburg en de Städteregion, hetgeen kan betekenen dat voor Zuid-Limburg de stimulans om in het eigen achterland werk te zoeken groter is dan die over de grens.

Werkenden per inwoner, Zuid-Limburg en Städteregion Aachen

Bron: Grensdata.eu (CBS en IT.NRW)

Door selectie van de 25-tot 65 jarigen wordt het merendeel van de schoolgaande jongeren uitgesloten. Het arbeidsdeelnomecijfer verandert hierdoor. In de leeftijdsklasse 25 tot 65 ligt de arbeidsdeelname in Zuid-Limburg iets lager dan in de Städteregion Aachen. In Zuid-Limburg werken beduidend meer jongeren van 15 tot 25 jaar als zij op school zitten dan in de Städteregion. Het gaat hier om jongeren met een bijbaantje die meestal eenvoudig werk verrichten zoals in een supermarkt of laad-en los werkzaamheden. Voor een baan aan de andere kant van de grens kunnen zij niet a priori worden uitgesloten.

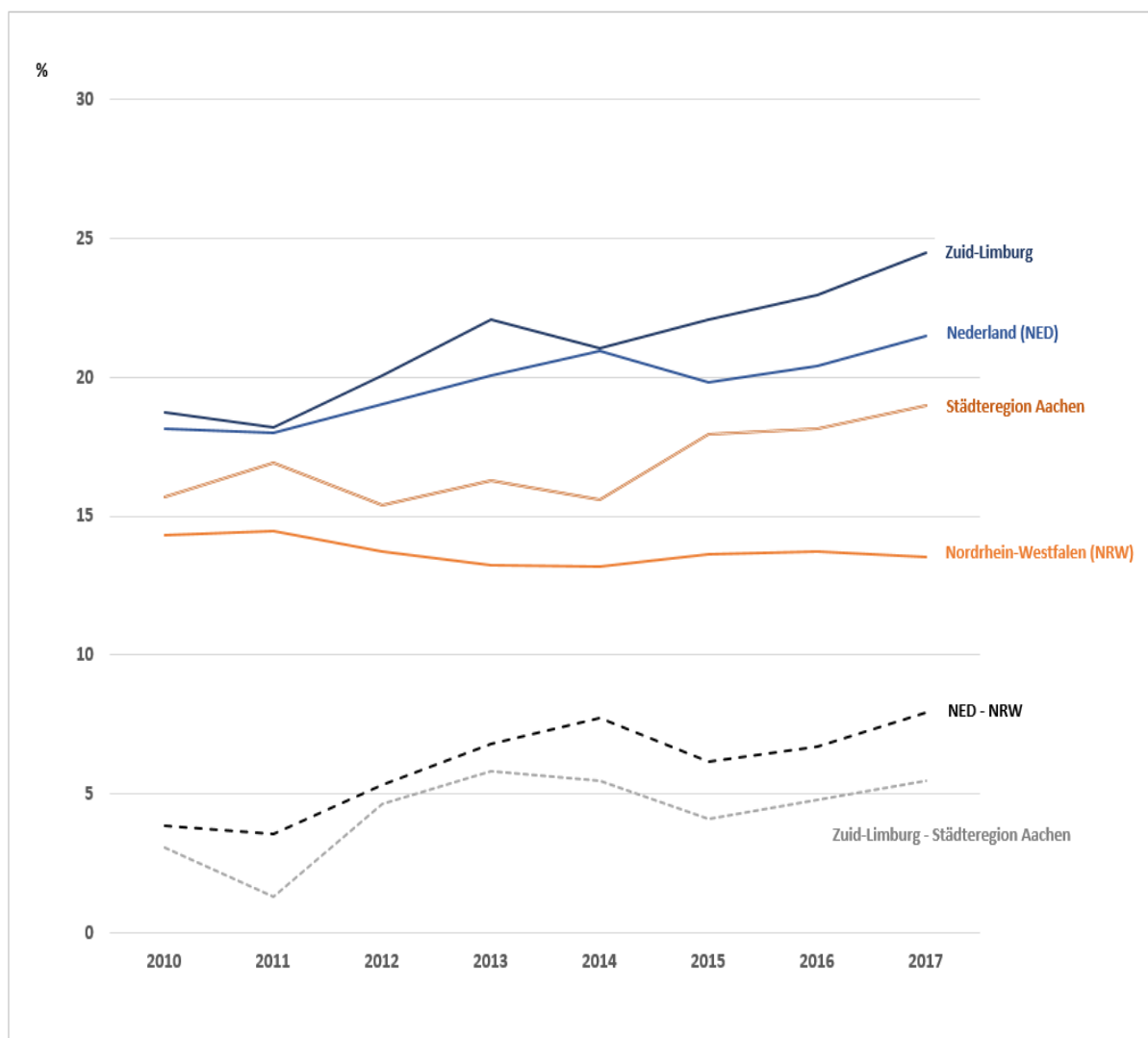
Werken met een tijdelijk contract

Een verschil in de mate waarin tijdelijke contracten over en weer de grens voorkomen, is een onevenwichtigheid die werkzoekenden ervan kunnen weerhouden een baan over de grens te zoeken. Dit zal vooral gelden voor degenen die een vaste baan wensen, maar dit aan de andere kant van de grens moeilijk te realiseren is. In bepaalde situaties kan een tijdelijke baan echter ook een stimulans

voor grensoverschrijdend werken zijn, bijvoorbeeld wanneer iemand zich door een tijdelijke contract ook in het eigen land kwalificeert voor een vaste baan.

Het aandeel werknemers met een tijdelijke arbeidsrelatie in Zuid-Limburg ligt in 2017 op 24 procent en is stijgend. In de Städteregion Aachen heeft 19 procent een tijdelijke arbeidsrelatie, de stijging van dit percentage is minder groot dan in Zuid-Limburg, zodat het verschil in de loop der tijd groter is geworden. De mate waarin de onevenwichtigheid in tijdelijke contracten het grensoverschrijdend werken belemmerd is mogelijk dus groter geworden. Ten opzichte van Nederland als totaal is het aandeel personen met een tijdelijk contract in de Städteregion Aachen niet groter geworden.

Werknemers met een tijdelijke arbeidsrelatie, Zuid-Limburg en Städteregion Aachen

Bron: Grensdata.eu (CBS en IT.NRW)

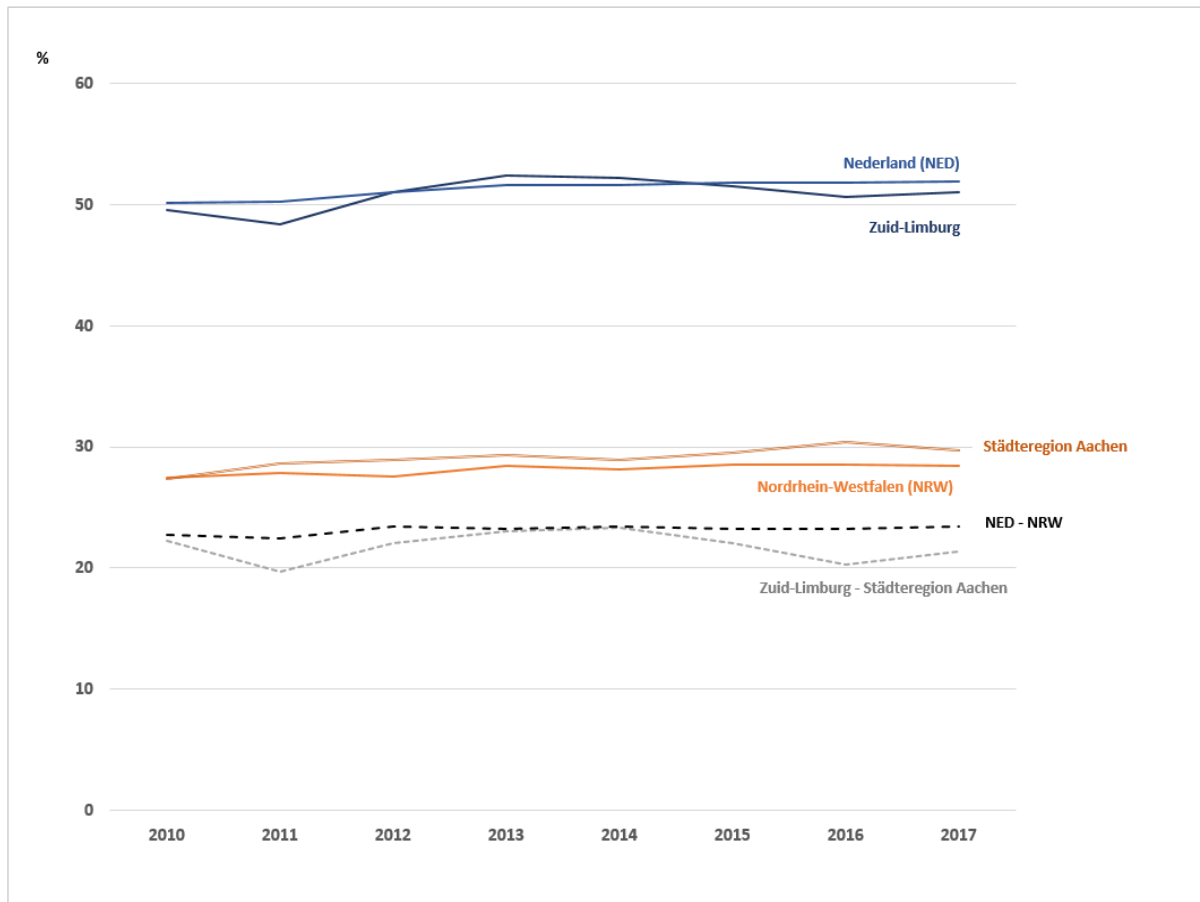
Werken in deeltijd

Een deeltijdbaai is in de Nederlandse samenleving ingeburgerd, overwegend bij vrouwen. In Noordrijn-Westfalen is het belang van de deeltijdbaai veel minder groot. Deze onevenwichtigheid kan een belemmering zijn voor grensoverschrijdend werken als aan de ene kant van de grens een voltijdbaai favoriet is en aan de andere kant een deeltijdbaai. De achterliggende issues zijn voor huishoudens onder andere de werk-zorg balans en de beschikbaarheid van kinderopvang. Oplossingen

van knelpunten – eventueel ook grensoverschrijdend – rond deze onderwerpen, kunnen er voor zorgen dat een deeltijdbaai (zo deze al een belemmering is) steeds minder een belemmering wordt om grensoverschrijdend te gaan werken.

Iets meer dan de helft van de werknemers heeft een baan in deeltijd in Zuid-Limburg, in de Städteregion Aachen is dit 30 procent. Over de jaren bezien, blijft dit grote verschil nagenoeg gelijk. Voor een werkzoekende in Zuid-Limburg die een baan in deeltijd ambieert ligt een baan in het eigen achterland meer voor de hand dan over de grens. Datzelfde geldt voor een werkzoekende uit de Städteregion Aachen.

Werknemers met een deeltijdbaai, Zuid-Limburg en Städteregion Aachen

Bron: Grensdata.eu (CBS en IT.NRW)

Een nadere detaillering van de mensen die in deeltijd werken naar het aantal uren in de baan is op dit moment niet opgenomen in het portaal. Een dergelijke uitbreiding zal voor de beoordeling van structuurrelevante verschillen op de arbeidsmarkt een zinvolle uitbreiding zijn. Een dergelijke uitbreiding is mogelijk als na analyse blijkt dat grensoverschrijdend vergelijkbare cijfers kunnen worden samengesteld.

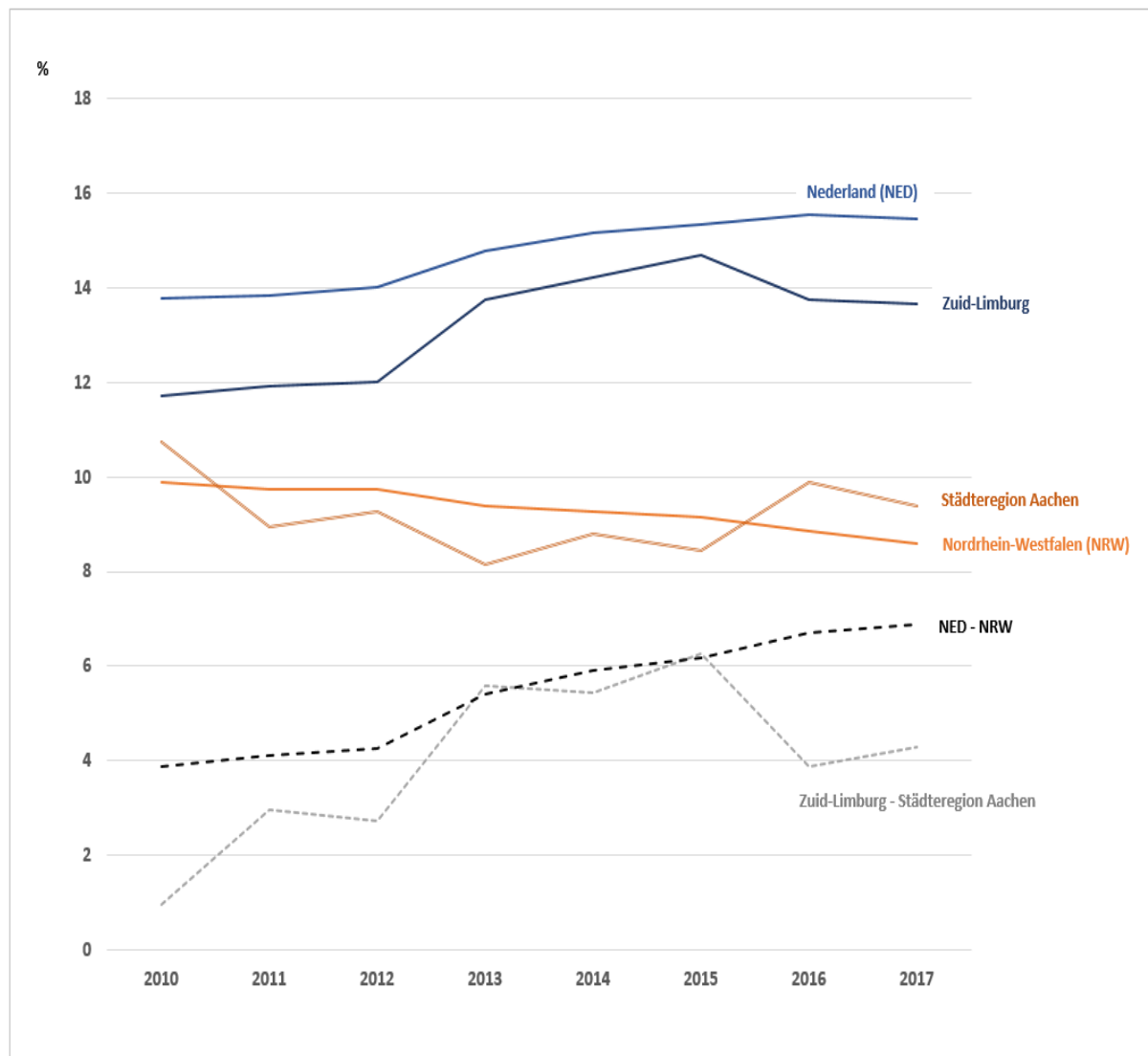
Werken als zelfstandige

Nederland telt meer startende zelfstandige ondernemers dan Noordrijn-Westfalen. Voor het beoordelen van het grensoverschrijdend ondernemen, zijn de cijfers in het portaal nog niet toereikend genoeg. Een nog niet benutte mogelijkheid is de data van bedrijven uit te breiden met nationaliteit van de eigenaar.

Startende ondernemers worden in het buitenland vaak geconfronteerd met andere administratieve regels die een belemmering voor grensoverschrijdend ondernemen kunnen zijn. Het ligt daarom meer voor de hand dat iemand die als zelfstandige aan de slag wil zich in eerste instantie oriënteert op het eigen land en niet op het buitenland. Niettemin kan deze zienswijze snel veranderen, bijvoorbeeld wanneer aan de Duitse kant zoals verwacht tal van kleine familiebedrijven worden verkocht waarvoor geen opvolger in de familie voor is.

Het aandeel zelfstandigen onder de werkenden ligt in 2017 in Zuid-Limburg op 14 procent en stijgt. Voor de Städteregion Aachen ligt dit percentage op 9 procent, een tendens is echter moeilijk vast te stellen. Het verschil met percentage zelfstandigen in Zuid-Limburg lijkt wel toe te nemen. In de Städteregion Aachen krijgen zelfstandigen wat vaker voet op de bodem dan in NRW als totaal, bovendien is voor NRW de trend dalend. Omdat deze voor Nederland als geheel stijgend is, nemend de landelijke verschillen duidelijk toe in de loop der tijd.

Zelfstandigen, Zuid-Limburg en Städteregion Aachen

Bron: Grensdata.eu (CBS en IT.NRW)

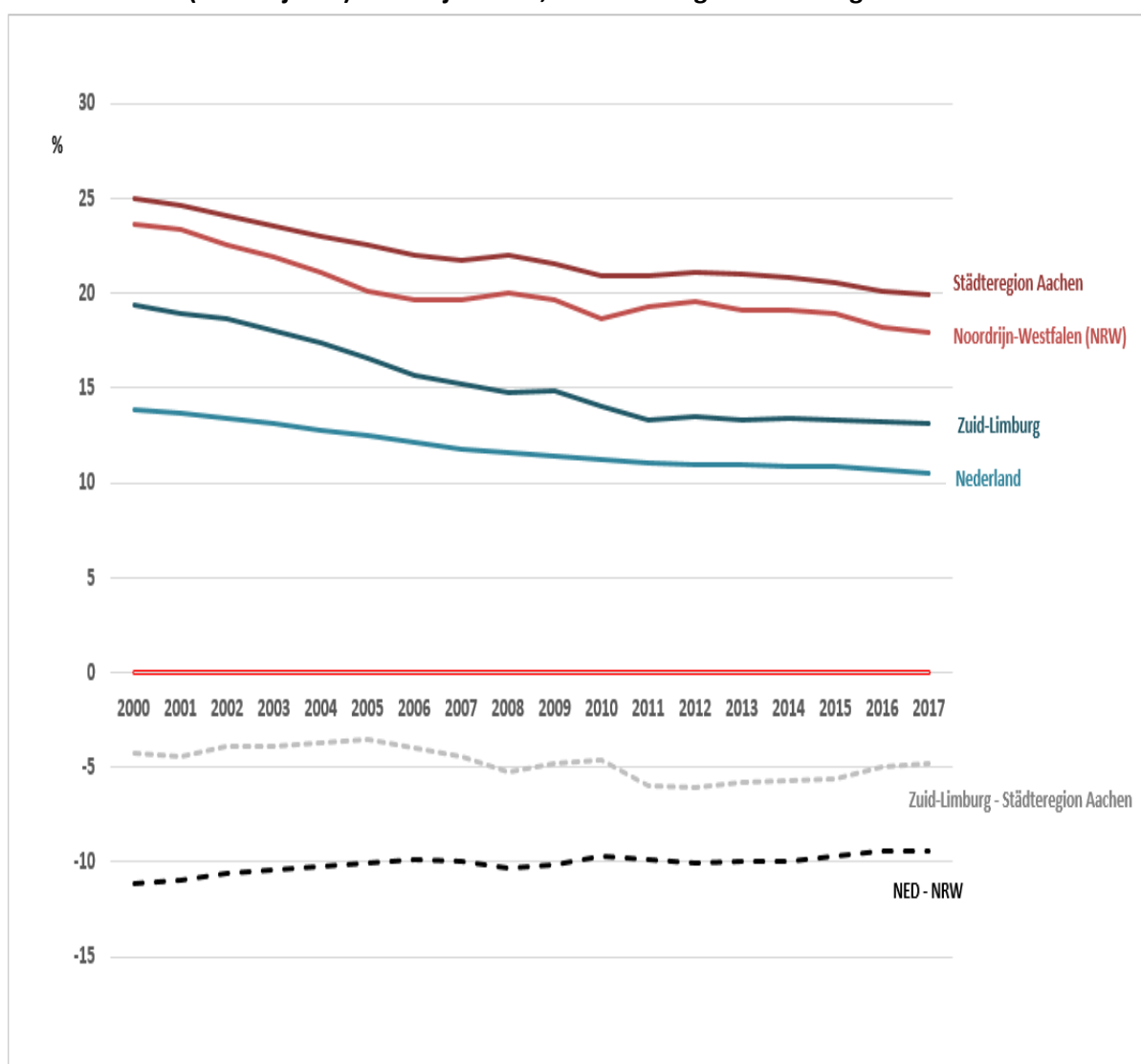
Economie

Werkenden in manjaren in branches

Hardnekkige onevenwichtigheden in de branchestructuur zijn een indicatie voor de moeilijkheidsgraad om aan de andere kant van de grens werk te vinden. Zij zijn namelijk indicatie voor een disbalans in gevraagde en aangeboden kwalificaties.

In Zuid-Limburg wordt veel minder vaak gewerkt in de nijverheid dan in de Städteregion Aachen en dus meer in de diensten (13 procent tegenover 20 procent). Hoewel het nijverheidsaandeel in de loop der tijd daalt, is de disbalans over de jaren nagenoeg gelijk gebleven. Tussen de landen is zij licht groter geworden.

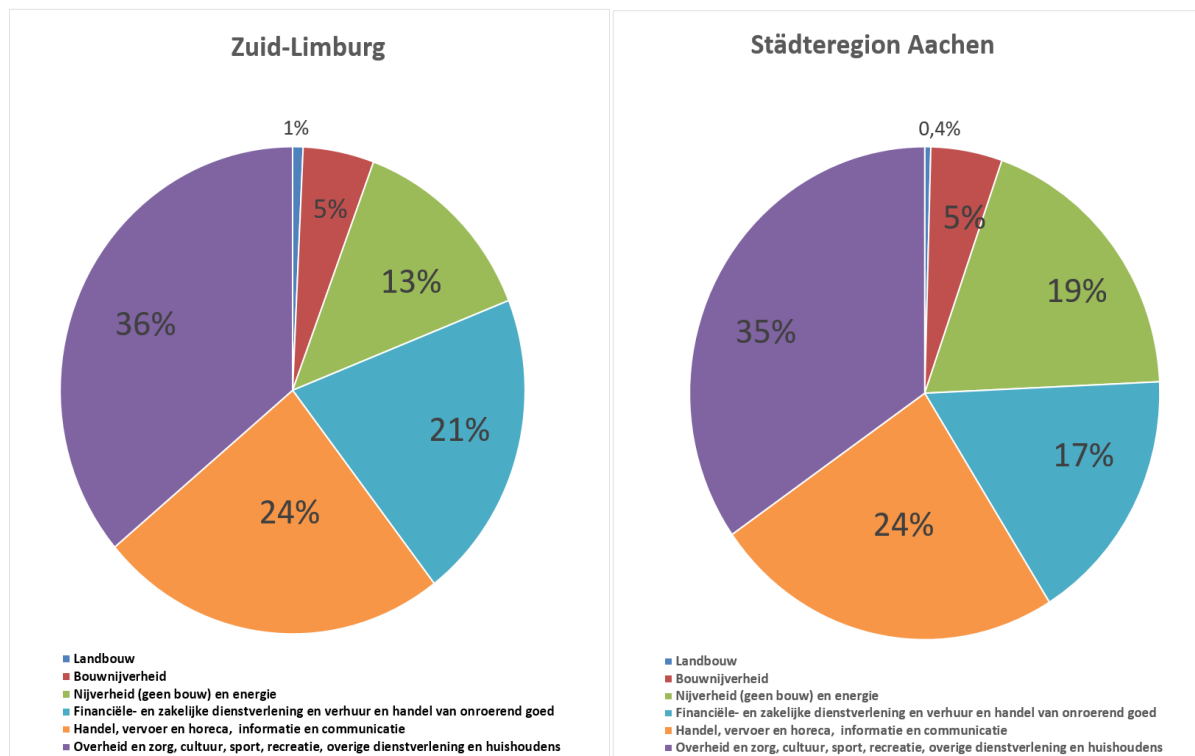
Arbeidsvolume (arbeidsjaren) in de nijverheid, Zuid-Limburg en Städteregion Aachen

Bron: Grensdata.eu (CBS en IT.NRW)

Bij een iets gedetailleerdere beschouwing naar branches valt op dat in Zuid-Limburg de financiële en zakelijke dienstverlening oververtegenwoordigd is, terwijl in de Städteregion Aachen de nijverheid - met de industrie als belangrijkste component - overheerst. Dit verschil is hardnekkig.

Arbeidsvolume (arbeidsjaren) naar bedrijfstakken, Zuid-Limburg en Städteregion Aachen

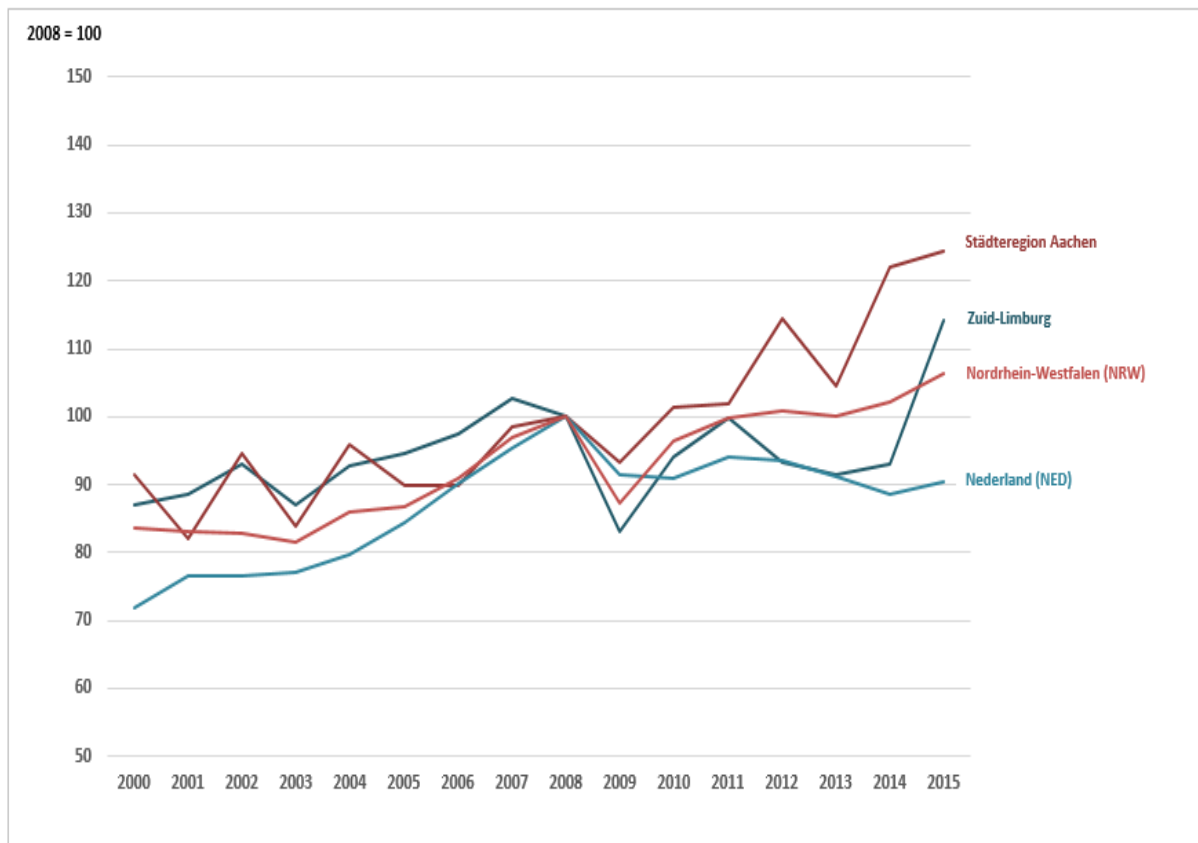
Bron: Grensdata.eu (CBS en IT.NRW)

Bruto toegevoegde waarde in branches

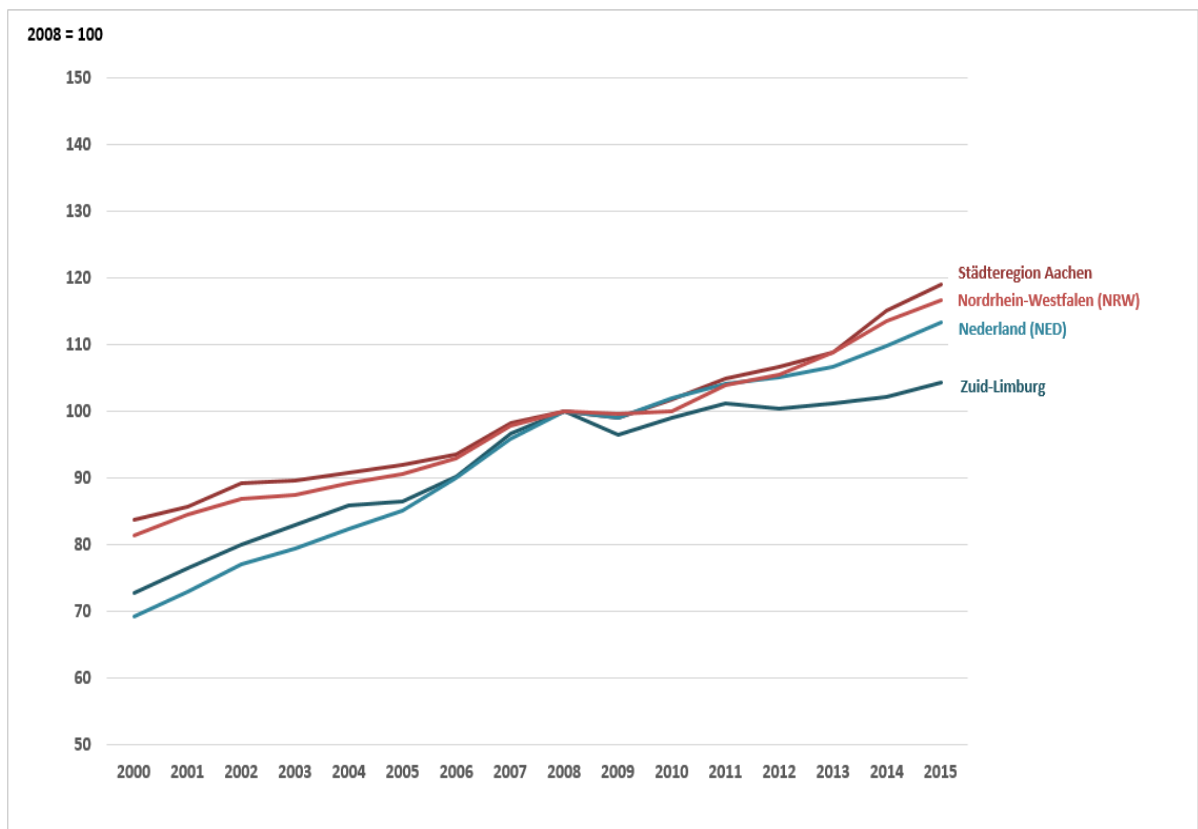
Verschillen in bedrijvigheid naar branche op basis van de productie geven qua ontwikkeling een ander beeld dan die van het arbeidsvolume. De productie van de nijverheidssector door de industrie gedomineerd, laat in zowel Zuid-Limburg als de Städteregion Aachen een stijgende tendens zien, waarbij de toename voor Zuid-Limburg in 2017 opvalt. In combinatie met een dalend arbeidsvolume wijst de groei in de productie op een toegenomen arbeidsproductiviteit in de nijverheid aan beide zijden van de grens. Aan meer detail in branches bestaat behoefte, maar gaat op dit lage regionale niveau in veel gevallen in tegen privacyregels waaraan de statistiek zich gecommitteerd heeft. Dit neemt niet weg dat data op een hoger regionaal niveau wel gedetailleerdere uitsplitsingen naar branches mogelijk maken. Deze cijfers zijn ook in het portaal opgenomen. Het gaat in het concrete geval dan om “Regierungsbezirk Köln” en Limburg.

De productie van de dienstensector stijgt in beide regio's. In de Städteregion Aachen zet deze stijging zich ook na 2009 voort, terwijl die in Zuid-Limburg dan duidelijk aan tempo inboet. Opvallend is dat dit breukpunt in het eerste jaar van de financiële en economische crisis is. Voor de uiteenlopende ontwikkeling is de overheids-, zorg-, cultuur-, sport-, recreatiesector het meest bepalend gevolgd door de zakelijke- en financiële dienstverlening en verhuur en handel van onroerend goed. De overheids- en zorgsector e.d. groeit vanaf 2009 aanzienlijk in de Städteregion, terwijl die in Zuid-Limburg vanaf 2010 nagenoeg stagneert. De groei in de productie van de zakelijke- en financiële sector overtreft vanaf 2009 die in Zuid-Limburg. De productie in de handel, vervoer en horeca en informatie en communicatiesector laat een relatief geringe stijging zien ten opzichte van 2000.

Bruto toegevoegde waarde in de nijverheidssector (index), Zuid-Limburg en Städteregion Aachen

Bruto toegevoegde waarde in de dienstensector (index), Zuid-Limburg en Städteregion Aachen

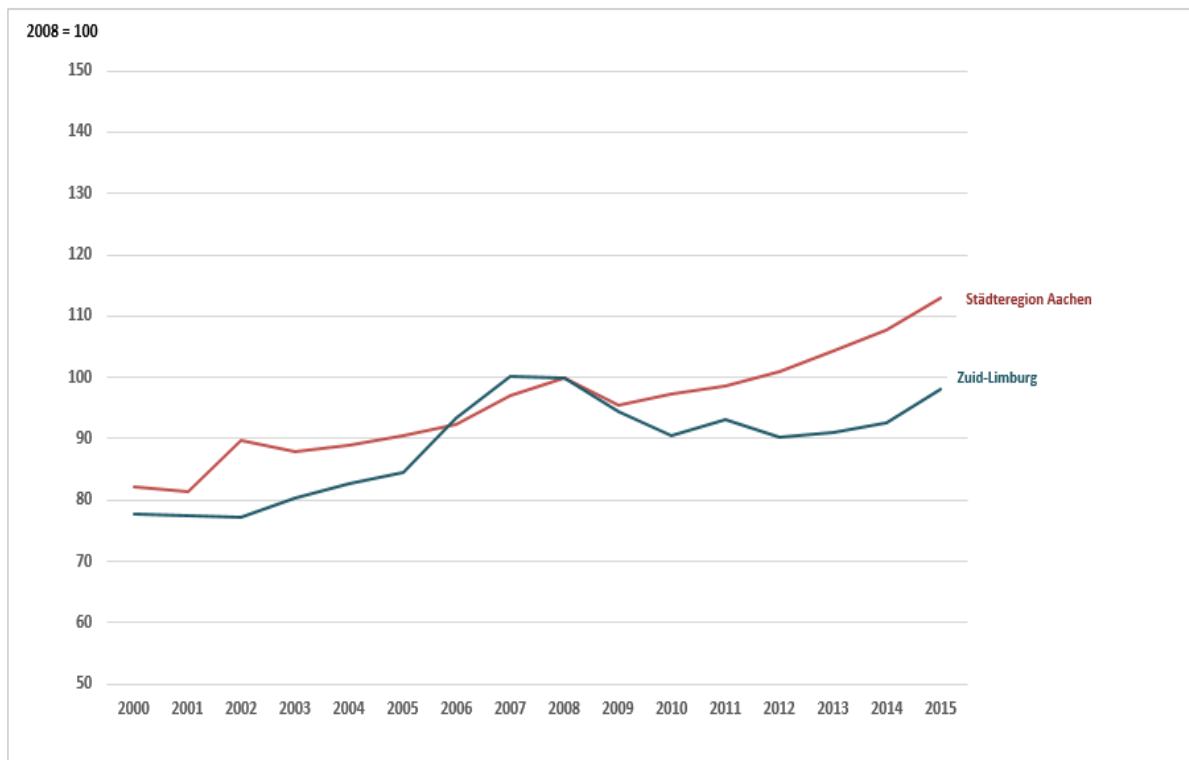

Bron: Grensdata.eu (CBS en IT.NRW)

Bruto toegevoegde waarde in de sector handel, vervoer en horeca, informatie en communicatie (dienstensector) (index), Zuid-Limburg en Städteregion Aachen

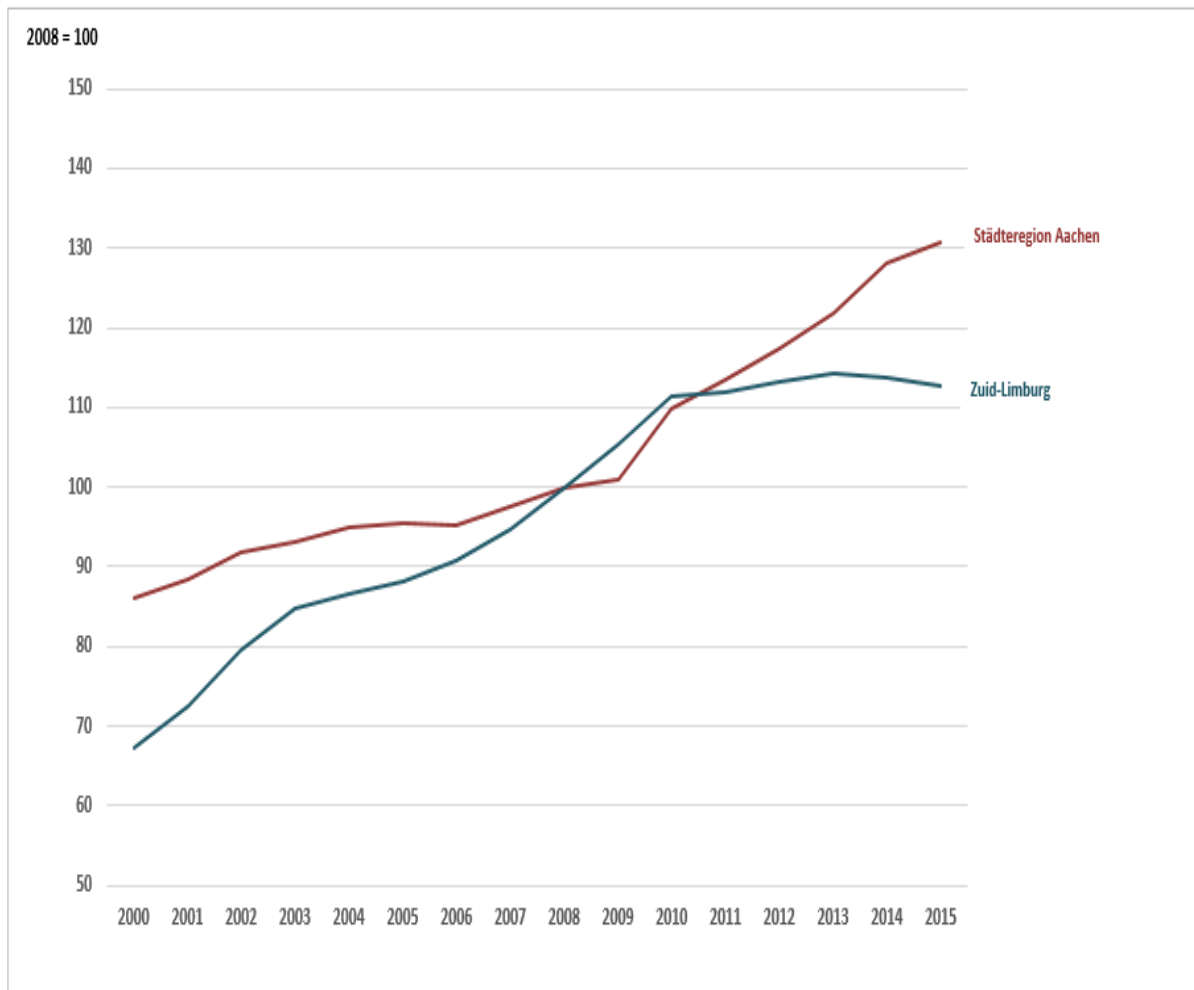

Bruto toegevoegde waarde in de zakelijke- en financiële dienstverlening en verhuur en handel van onroerend goed (dienstensector) (index), Zuid-Limburg en Städteregion Aachen

Bron: Grensdata.eu (CBS en IT.NRW)

Bruto toegevoegde waarde in de sector overheid, zorg, cultuur, recreatie, overige diensten (dienstensector) (index), Zuid-Limburg en Städteregion Aachen

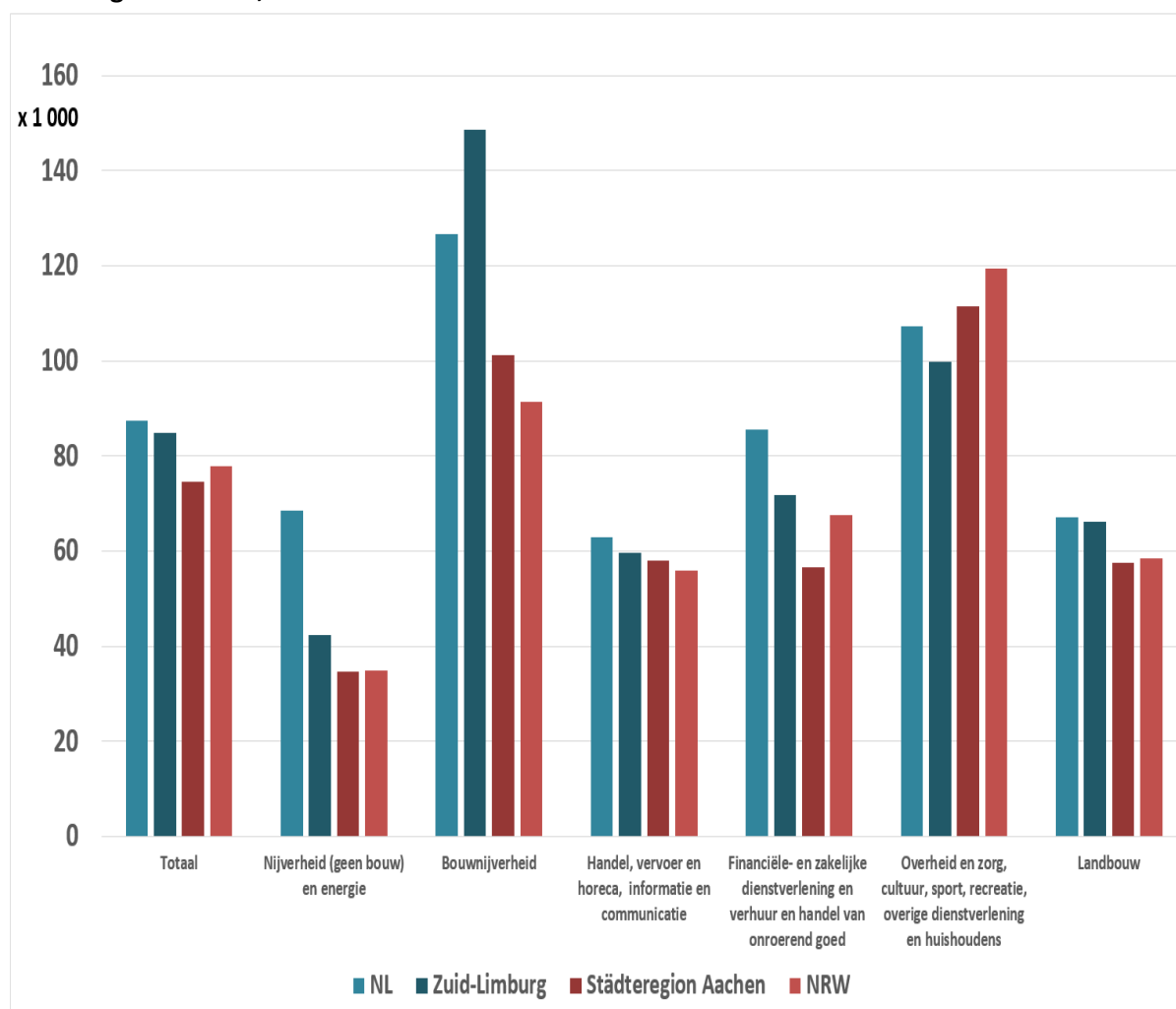

Bron: Grensdata.eu (CBS en IT.NRW)

Arbeidsproductiviteit in manjaren in branches

Verschillen in productiviteit kunnen een onevenwichtigheid zijn die het grensoverschrijdend werken bevorderen wanneer dit samengaat met een hogere beloning. Cijfers over beloningen zijn op dit moment niet beschikbaar in het portaal, voor de dienstensectoren zal de beloning de productiviteit waarschijnlijk goed benaderen. Bij vergelijkingen van de productiviteit moet verder bedacht worden dat een hogere productiviteit niet per se alleen aan de persoon zelf is toe te rekenen, maar ook bepaald wordt door bijvoorbeeld de technische infrastructuur en de efficiency van processen van het bedrijf. Per werkende in vte uitgedrukt ligt de productie in Zuid-Limburg hoger dan in de Städteregion en is de afgelopen jaren groter geworden. Het productiviteitsvoordeel doet zich met uitzondering van de overheids- en zorgsector e.d. in alle sectoren voor. Het grootst is het voordeel in de bouwnijverheidssector. In de Städteregion Aachen is de productiviteit in de overheids- en zorgsector e.d. groter dan in Zuid-Limburg.

Bruto toegevoegde waarde per werkzame persoon in manjaren naar branche, Zuid-Limburg en Städteregion Aachen, 2015

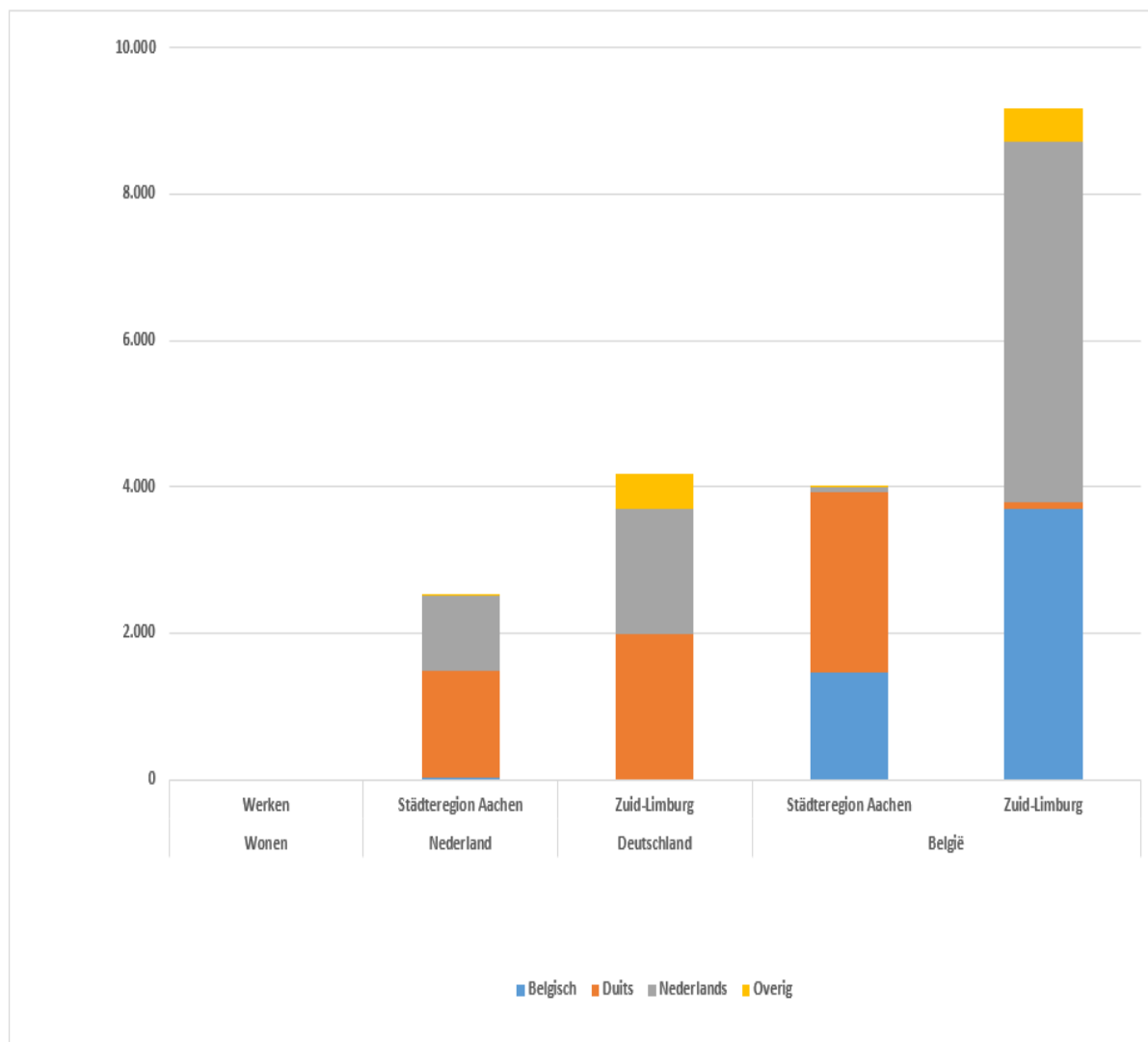
Bron: Grensdata.eu (CBS en IT.NRW)

Grenspendel

Werken in Zuid-Limburg

Zuid-Limburg telt beduidend meer werknemers uit de omliggende landen dan de Städteregion Aachen. De meesten zijn afkomstig uit België. Iets meer dan de helft daarvan is Nederlander, 40 procent is Belg. Voor de Belgen zal werk vaker het belangrijkste motief zijn om te gaan pendelen dan voor de Nederlanders voor wie het wonen in het buitenland het meer waarschijnlijke motief was. Hetzelfde geldt voor de Nederlanders die vanuit hun woonplaats in Duitsland pendelen naar Zuid-Limburg. Zij maken ongeveer 40 procent uit van de grenspendelaars uit Duitsland uit. Bijna de helft is Duitser.

Grensoverschrijdende pendel, werk in Zuid-Limburg of Städteregion Aachen, 2017

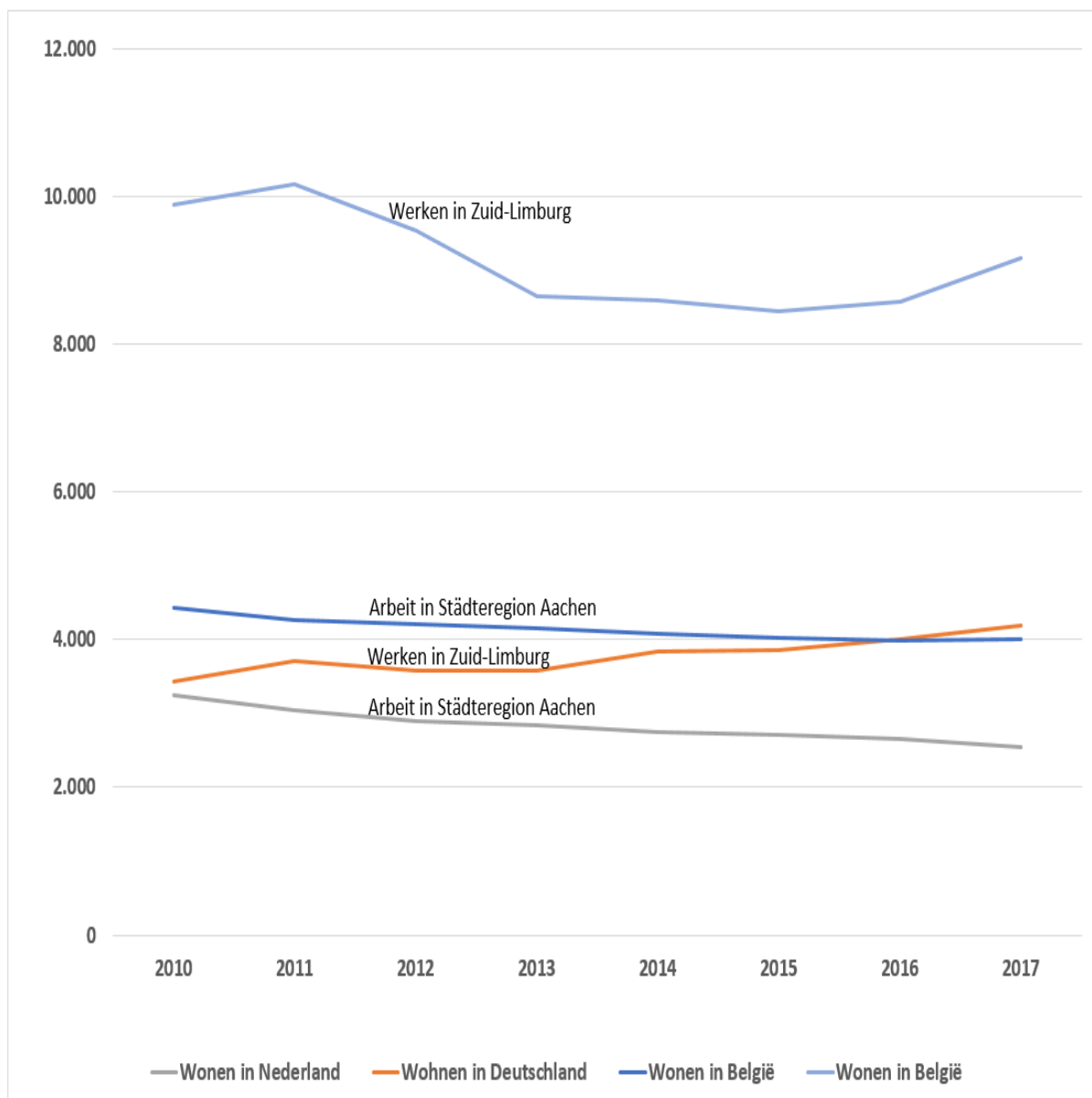
Bron: Grensdata.eu (CBS en IT.NRW)

De grensoverschrijdende pendel in het grensgebied Zuid-Limburg-Städteregion Aachen is in tien jaar tijd nagenoeg constant gebleven. In specifieke constellaties kunnen de pendelstromen niettemin verschillen. Zo gaan vanuit Duitsland steeds meer mensen in Zuid-Limburg werken. Dit zijn bijna allemaal Nederlanders. Vanuit België (de grootste pendelstroom) neemt de pendelomvang naar Zuid-Limburg al jaren af, ook al wordt mettertijd de daling steeds minder sterk en geven de meest recente cijfers ook weer een stijging te zien. Dit ontwikkelpatroon is voor Belgen en Nederlanders hetzelfde.

Werken in de Städteregion Aachen

In de Städteregion Aachen werken relatief weinig werknemers uit Nederland. De meesten zijn afkomstig uit België. Van degenen die uit Nederland komen, heeft 40 procent de Nederlandse nationaliteit, van degenen uit België is ruim een derde Belg. Net zoals in Zuid-Limburg wordt de pendel in de Städteregion Aachen gedomineerd door mensen die de nationaliteit hebben van het werkland (50 en 60 procent respectievelijk). Dit duidt er op dat voor het motief om te pendelen overwegend andere dan arbeidsmarktmotieven hebben gegolden.

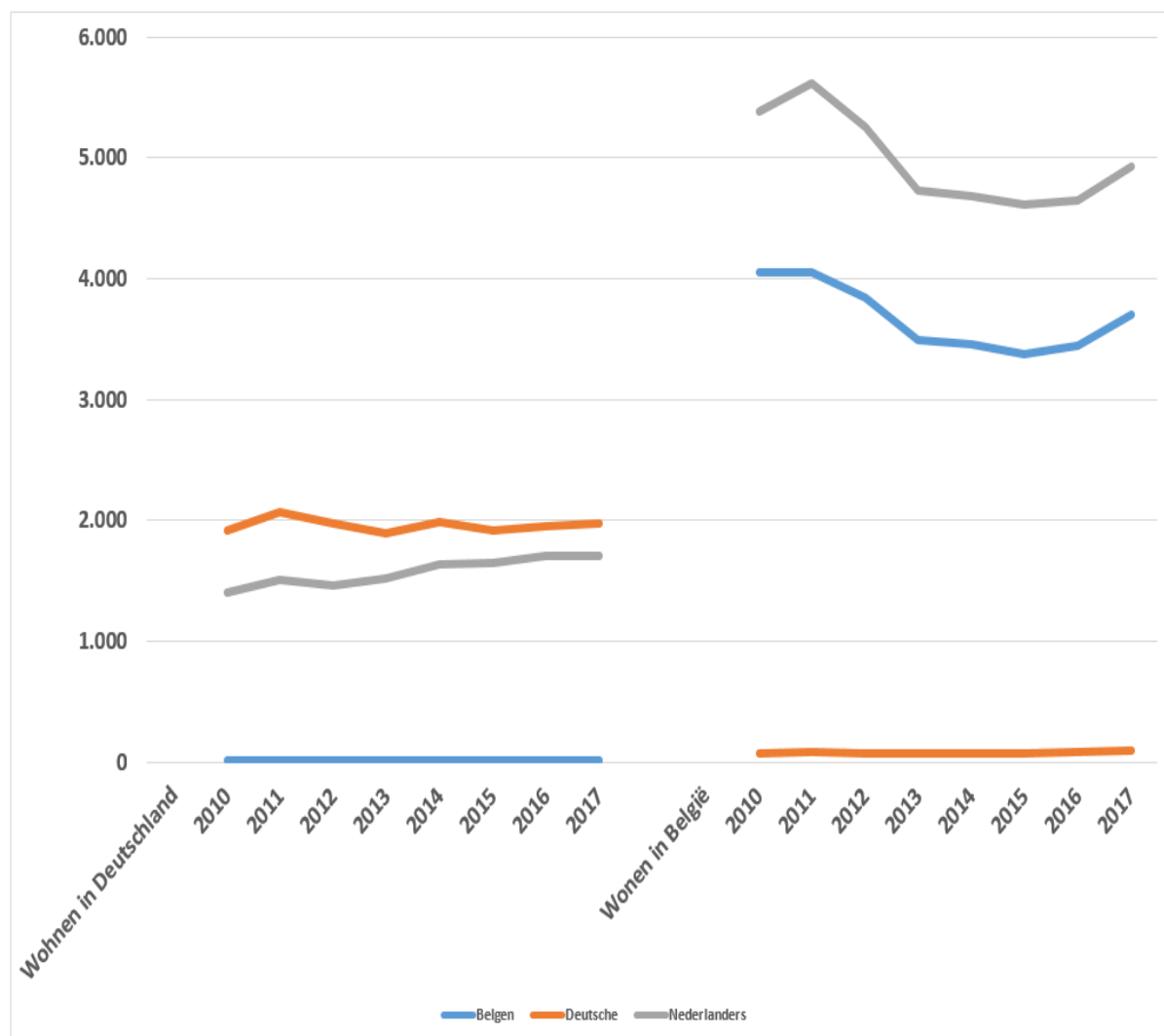
Grensoverschrijdende pendel, werken in Zuid-Limburg of Städteregion Aachen

Bron: Grensdata.eu (CBS en IT.NRW)

Van degenen die in de Städteregion werken en in het omliggende buitenland wonen, werkt een ruime meerderheid (rond de 60 procent) in het eigen land. Dat geldt zowel voor hen die in België als in Nederland wonen. Nog sterker dan voor Zuid-Limburg geldt dus voor de Städteregion dat andere motieven dan werk om grensoverschrijdend te gaan pendelen een rol hebben gespeeld. De gedachte dat onevenwichtigheden op de arbeidsmarkt sturend kunnen zijn voor de pendel verdient aldus wat relativering. Het portaal bevat op dit moment geen data over de onevenwichtigheden op de woningmarkt tussen de beide grensregio's zoals prijzen van huizen en aanbod. Vooralsnog wordt hier genoteerd dat het hier om een zinvolle uitbreiding gaat. In dit verband is het misschien zinvol de mogelijkheden van de "Euregionalen Wohnmonitor" te onderzoeken.

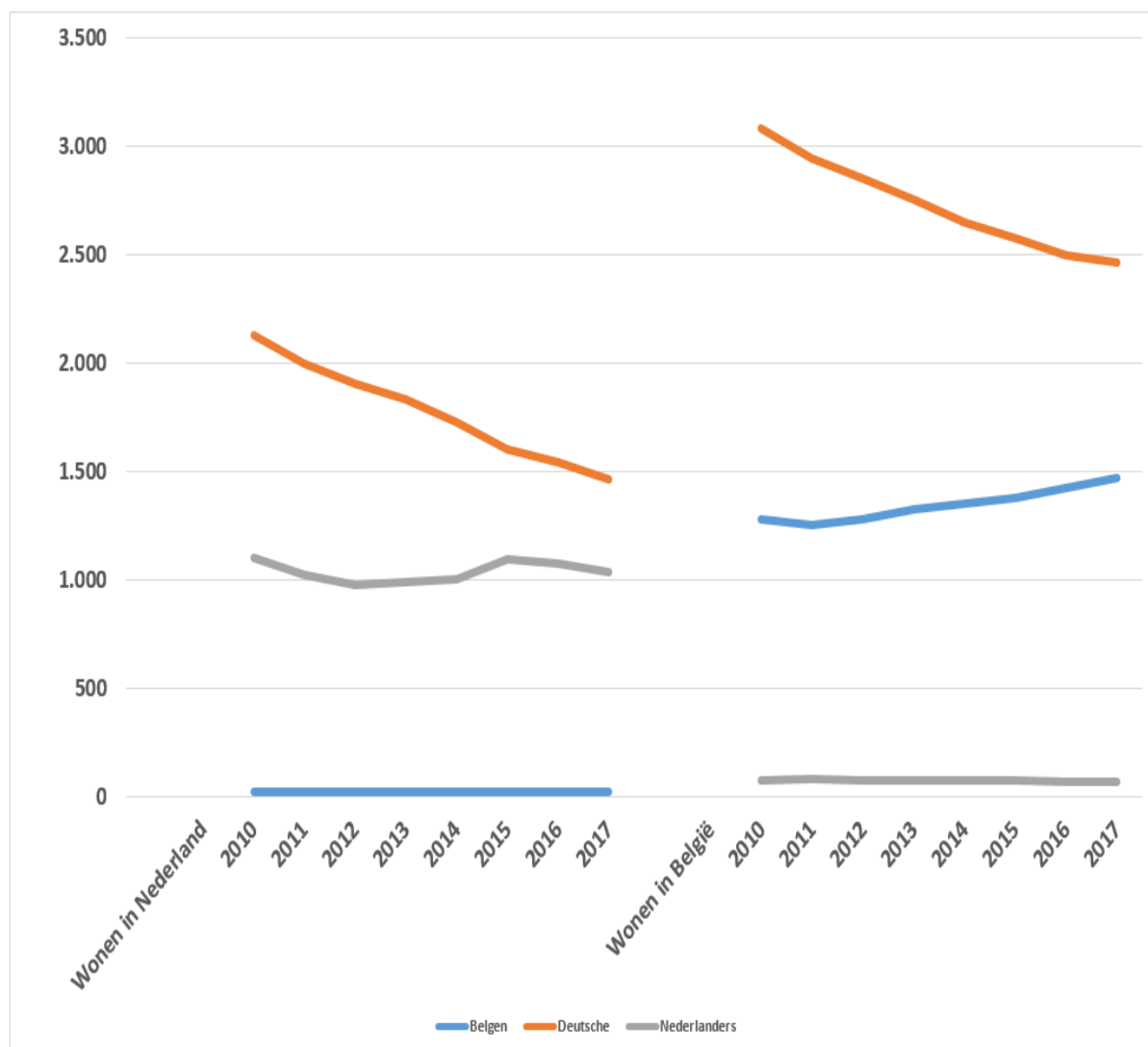
Grensoverschrijdende pendel naar nationaliteit, werk in Zuid-Limburg

Bron: Grensdata.eu (CBS en IT.NRW)

Wat het tijdsverloop betreft: vanuit Nederland gaan steeds minder mensen in de Städteregion Aachen werken. Daarbij gaat het om Duitsers. Ook vanuit België neemt de pendel naar de Städteregion Aachen af, ook al is de daling relatief moderaat. De daling doet zich alleen bij de Duitsers voor. Opvallend is dat het aantal Belgen onder de pendelaars die in België wonen tegen deze dalende trend ingaan: hun aantal stijgt zelfs. Dit roept de vraag op hoe de arbeidsmarktsituatie Städteregion Aachen zich verhoudt tot die van de Deutschsprachige Gemeinschaft. Het portaal bevat de cijfers om deze vraag te beantwoorden. Zij worden niet beschreven omdat dit aan het doel van de notitie voor bij gaat, namelijk een simpel voorbeeld te presenteren van wat met de data uit het portaal mogelijk is. Het onderwerp pendel wordt afgesloten met een prangende vraag waarvoor de beantwoording nog nader onderzoek vereist dat verder gaat dan naar welvaartsverschillen en onevenwichtigheden op de arbeidsmarkt te bekijken. Geconstateerd is dat de pendel van Duitsers die in Zuid-Limburg werken stabiliseert, dat Duitsers steeds minder vaak pendelen om in de Städteregion Aachen, dat Duitsers ook steeds minder vaak vanuit België in de Städteregion gaan werken. De vraag is waarom dit zo is.

Grensoverschrijdende pendel naar nationaliteit, werk in Städteregion Aachen

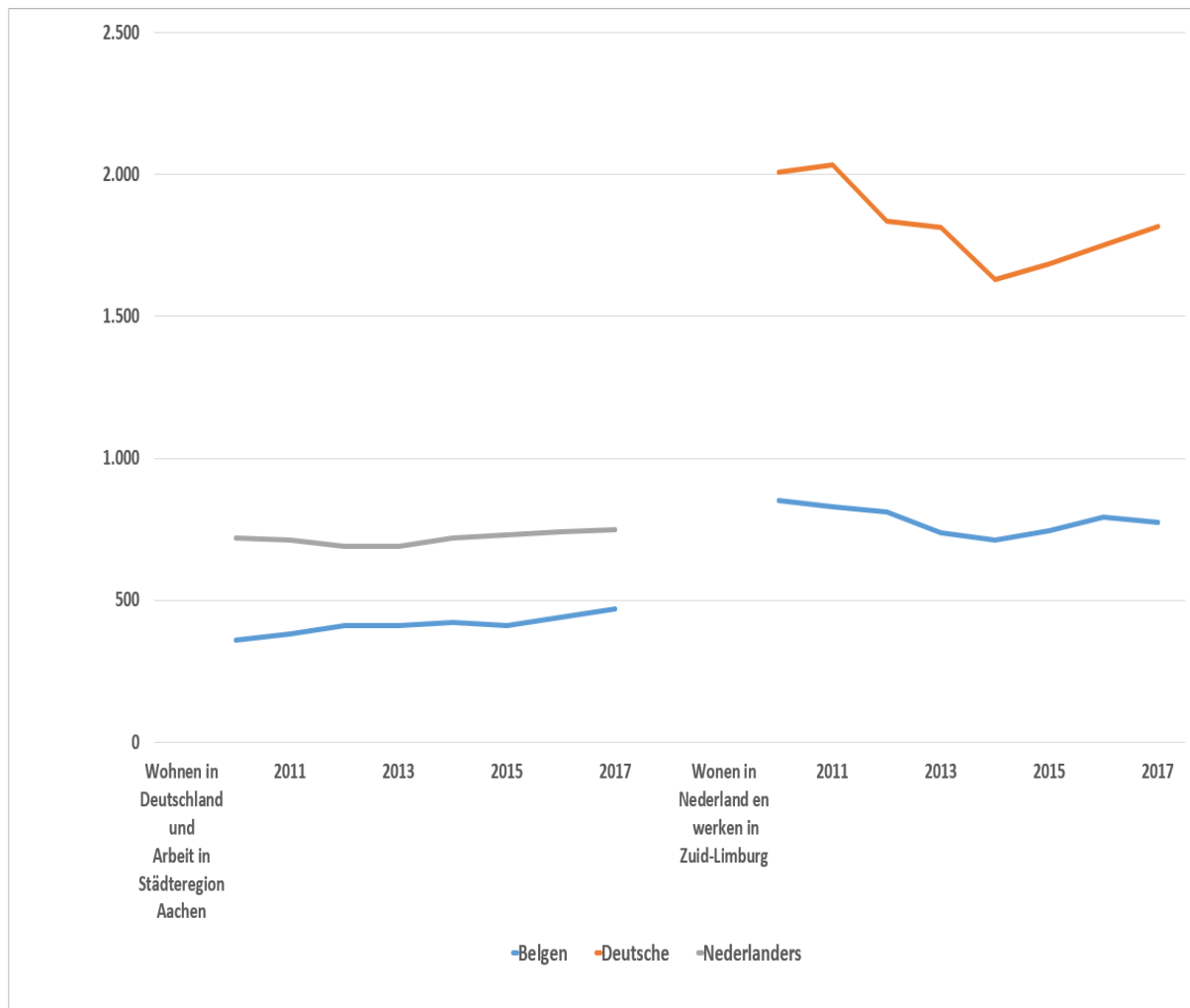

Bron: Grensdata.eu (CBS en IT.NRW)

Wonen en werken in de buitenlandse regio

Of de ruimte Zuid-Limburg-Städteregion Aachen een eenheid is kan ook afgemeten worden aan het aandeel mensen dat met een buitenlandse nationaliteit in een van de regio's woont en werkt en of dat dit ook blijvend het geval is. Iets minder dan 2 duizend Duitsers wonen en werken in Zuid-Limburg. Dit aantal is over een wat langere tijdsperiode iets afgenomen, zodat niet van een toenemende eenwording kan worden gesproken. Als aandeel van de mensen die er wonen is dit slechts een fractie en te klein om vanuit deze invalshoek van een eenheid te kunnen spreken. Een andere vergelijking die tot deze conclusie leidt is dat "overige" nationaliteiten die horen bij een niet aangrenzend land duidelijk meer vertegenwoordigd zijn in Zuid-Limburg. Voor de Städteregion Aachen liggen de cijfers wat de vertegenwoordiging van de Nederlandse nationaliteit betreft duidelijk nog lager, zodat ook vanuit deze zijde van de grens bezien er geen sprake kan zijn van een eenheid.

Wonen en werken in Zuid-Limburg of in de Städteregion Aachen

Bron: Grensdata.eu (CBS en IT.NRW)

Een nadere detaillering van de mensen die grensoverschrijdend pendelen naar woongemeente is op dit moment niet opgenomen in het portaal. Alleen het woonland is onderscheiden. De woongemeente van de grensoverschrijdende pendel is niet onderscheiden in onze bestanden, maar wel beleidsrelevant. Het toevoegen van de woongemeente behoort in theorie tot de mogelijkheden, maar vereist nog nader onderzoek en overleg.